

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Vývoj vztahu Turecka k USA po roce 2003

Eliška Hošínská

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Vývoj vztahu Turecka k USA po roce 2003

Eliška Hošínská

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

.....

Děkuji panu PhDr. Davidovi Šancovi, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady během zpracovávání této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině a nejbližším za podporu během celého studia.

Obsah

1	Úvod	1
2	Zahranichně-politický vývoj v Turecku mezi lety 1923–2002	5
3	Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP)	10
3.1	Doktrína strategické hloubky (Davutogluova doktrína)	12
3.2	Zahranichní politika Turecka v letech 2002–2013	14
3.3	Zahranichní politika Turecka v letech 2014–2021	18
4	Turecko a NATO	23
4.1	Ruský protivzdušný systém S-400: turecké důvody pořízení a důsledky pro turecko-americké vztahy	27
5	Zapojení Turecka do regionálních konfliktů a spory s USA	30
5.1	Sýrie	31
5.2	Černé moře a východní Středomoří	33
5.2.1	Kypr, Řecko a spor o zemní plyn ve východním Středomoří	33
5.2.2	Turecké a ruské zájmy v Černém moři	35
5.3	Rivalita na Blízkém východě a v Libyi	37
6	Vztahy Turecka s dalšími sousedy a důsledky pro zájmy USA	43
6.1	Rusko, Kavkaz a Střední Asie	43
6.2	Vztahy mezi EU a Tureckem	45
7	Nastínění dalšího možného vývoje americko-tureckých vztahů	48
8	Závěr	51
9	Seznam zdrojů	55
10	Resumé	78
11	Seznam příloh	80

1 Úvod

Vztah Turecka k USA je historicky založen na Západem inspirovaných reformách Mustafy Kemala Atatürka. Tato politika později kladla velký důraz na vztah Turecka se západním světem, a to včetně NATO či Evropské unie. USA navázaly diplomatické styky s Tureckou republikou v roce 1927 a partnerství obou zemí se od té doby dále prohlubovalo. K posílení vzájemných vztahů došlo v období druhé světové války, do níž Turecko vstoupilo v únoru 1945 na straně Spojenců a později téhož roku se rovněž stalo zakládajícím členem OSN. Vyhlášením Trumanovy doktríny v roce 1947 USA zaručily bezpečnost Turecka a Řecka a poskytly zemím významnou vojenskou a ekonomickou podporu.

Důležitým momentem byl také vstup Turecka do NATO v roce 1952 po účasti v korejské válce po boku OSN. Během studené války bylo Turecko také jednou z pouhých dvou členských zemí, které sousedily se SSSR. Turecko a jeho území slouží jako nejuvýchodnější hranice v oblasti působnosti NATO a po USA má největší armádu ze všech zemí Aliance a nejpočetnější ozbrojené síly v Evropě. Turecko je pro USA důležitým partnerem také díky své geostrategické poloze, jelikož země se rozkládá na dvou kontinentech a podle dohody z Montreux z roku 1936 má suverenitu nad cestami vedoucími do a z Černého moře. Na tureckém území se rovněž nachází letecká základna NATO, kterou využívají především USA.

Vztahy USA a Turecka byly historicky oboustranně prospěšné. Geopolitické okolnosti studené války vedly k tomu, že mnoho tureckých politických elit zastávalo proamerický postoj. Nacionalisté v Turecku sdíleli během studené války společného nepřítele s USA, kterým byl SSSR a šíření komunismu. Po íránské islámské revoluci v roce 1979 se společným protivníkem USA a Turecka stala také Íránská islámská republika. I po skončení studené války měly země mnoho společných obav a zájmů, které udržovaly vztah pevný. Jednalo se například o situaci na západním Balkáně v 90. letech nebo o válku v Afghánistánu v roce 2001.

Po nástupu Strany spravedlnosti a rozvoje (dále AKP) k moci v čele s tehdejšími premiérem Recepem Tayyipem Erdoganem se změnil kurz zahraniční politiky Turecka a s ním i vztahy se západními zeměmi. V tomto období rostl vliv Turecka na Blízkém východě na základě doktríny s názvem *Strategic Depth* neboli doktríny strategické hloubky. Od roku 2002, kdy se AKP dostala k moci, došlo k proměně zahraničně-politických argumentů a rozhodnutí Turecka. Za vlády ministra zahraničí Ahmeta Davutoglu se země posunula od prozápadní zahraniční politiky s úzkými vazbami na USA k více autonomnímu chování. Turecko tradičně úzce spoléhalo na USA a NATO v oblasti obranné spolupráce, evropské země v oblasti obchodu a investic a Rusko a Írán v dovozu energetických surovin, nicméně pokračující hospodářská krize tyto vazby ohrožuje. Řada komplikovaných situací v okolním regionu Turecka ovlivňuje jeho vztahy s USA a dalšími klíčovými aktéry právě kvůli tureckému úsilí o nezávislejší zahraniční politiku. V roce 2014 zvítězil Erdogan v prezidentských volbách již v prvním kole a jeho administrativa je spojována s odklonem od sekulárního a právního státu a demokracie, což lze pozorovat v jeho snaze o snížení politické moci armády a dalších institucí.

Tématem diplomové práce je vývoj vztahu Turecka k USA po roce 2003, tedy po nástupu AKP k moci. Hlavním cílem této práce je prostřednictvím analýzy zahraniční politiky Turecka a jeho geopolitických priorit zjistit, jaké konkrétní události a procesy měly mezi lety 2003–2021 na vztahy daných zemí vliv a vysvětlit, jakým způsobem je ovlivnily. Dále pak potvrdit či vyvrátit hypotézu, že změna zahraniční politiky Turecka po nástupu AKP k moci měla za následek zhoršení vztahu k USA. V rámci analýzy se zaměřuji také na výzvy spojené s fungováním NATO a odpovídám na následující výzkumné otázky: Jak se projevuje změna strategické orientace Turecka v daném období a jakým způsobem to ovlivňuje vztahy s USA? Lze označit Turecko za důvěryhodného partnera NATO? Diplomová práce je koncipována jako jednopřípadová studie zahraniční politiky Turecké republiky ve vztahu k USA po nástupu AKP k moci. V práci čerpám především z odborných časopisů zaměřených na tureckou zahraniční

politiku a AKP, z volebních programů AKP, oficiálních prohlášení ministerstev a internetových informačních zdrojů.

V diplomové práci nejprve popisují zahraničně-politický vývoj v Turecku od vzniku republiky v roce 1923 do roku 2002. Připomenutí zahraniční politiky země v tomto období je důležité pro analýzu dalšího vývoje turecké politiky po nástupu AKP k moci. Další část práce je věnována přímo dané politické straně, která v roce 2002 zvítězila v parlamentních volbách. Seznámení s historií strany a její ideologií je zásadní pro pochopení nového pohledu a směru turecké zahraniční politiky. Turecko v tomto období začalo měnit svou strategickou orientaci a došlo tak k odklonu od dosavadní prozápadní politiky. Nová vláda probudila v tureckém národu „neo-osmanské“ ambice a Turecko se začalo více zapojovat do regionálních konfliktů na různých stranách. V práci proto dále analyzují zahraničně-politické kroky turecké vlády v letech 2002–2013 po vedením premiéra R. T. Erdogana. V tomto období byly turecko-americké vztahy formovány rostoucím ekonomickým a politickým vlivem Turecka na Blízkém východě. Další analýza se týká let 2014–2021, kdy Erdogan zastával funkci tureckého prezidenta. Mezi nejdůležitější události daného období patří například zvýšení americko-tureckého napětí v Sýrii či turecký nákup ruského systému protivzdušné obrany S-400. Bilaterální vztahy mezi Tureckem a USA dále zkomplikovaly vnitropolitické spory v Turecku, včetně pokusu o převrat z července 2016 a upevnění politické moci Erdogana. Další kapitola je věnována partnerství mezi Tureckem a NATO. V této kapitole hodnotím vliv zahraničně-politických aktivit Turecka na závazky země v Alianci a snažím se zhodnotit, zda lze Turecko stále označit za důvěryhodného partnera NATO. Hlavní část práce je věnována podrobnější analýze konkrétních událostí, aktivit a rozhodnutí Turecka v rámci zahraniční politiky, které ovlivnily a proměnily vztahy země s USA a NATO. Konkrétně se zaměřuji na to, jaký vliv na americko-turecké vztahy má zapojení Turecka do regionálních konfliktů. V závěrečné části práce hodnotím získané poznatky a nastiňuji další možný vývoj vztahů mezi Tureckem a USA, který bude záviset na řadě faktorů. Mezi tyto faktory patří například pokračování regionálních krizí, přístup americké administrativy Joea Bidena, rozhodnutí

Turecka plně zprovoznit ruský protivzdušný systém či nakoupit další ruské zbraně. V neposlední řadě bude poté záležet na tom, zda si prezident Erdogan udrží kontrolu nad zemí vzhledem k současným ekonomickým a lidskoprávním problémům v Turecku.

2 Zahranicně-politický vývoj v Turecku mezi lety 1923–2002

Turecká republika byla založena v roce 1923 a pro tento nově nezávislý stát se hlavním cílem stalo uznání Západem. Atatürkovi se během jeho vlády podařilo přetvořit osmanskou muslimskou společnost v moderní a nezávislý turecký národ se všemi atributy státnosti. Podle předního politika Republikánské lidové strany (CHP) a následně předsedy vlády Nihata Erima byl Atatürk „[...] charismatický vůdce se zvláštní genialitou pro státnické umění. Položil základy západní orientace Turecka tím, že interně přijal westernizaci a vstoupil do politické spolupráce s velkými západoevropskými mocnostmi“¹ (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 232).

V meziválečném období se proto Turecko řídilo Atatürkovým heslem *Peace at Home, Peace in the World* a praktikovalo kemalistickou zahraniční politiku založenou na mírové orientaci ve světové politice (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 231). Země v tomto období dosáhla na mezinárodním poli značných úspěchů. V roce 1932 vstoupilo Turecko do Společnosti národů a v roce 1936 získalo na konferenci v Montreux plnou kontrolu nad černomořskými úžinami, jelikož členské státy přijaly omezení plavby vojenských lodí přes Bospor a Dardanely. Obchodní lodě mohly úžinami proplouvat pouze pod vlajkou země, která nebyla ve válce s Tureckem (Pirický 2006: 93). Při provádění mírové zahraniční politiky se Turecko rovněž stalo součástí několika mezinárodních dohod. V roce 1928 se připojilo k Litvinovově protokolu o odzbrojení, účastnilo se Briand-Kellogova paktu a v letech 1928–30 podepsalo smírčí a rozhodčí smlouvy pro urovnání mezinárodních sporů s několika různými zeměmi. Účast Turecka v těchto dohodách se stala důležitou součástí pro navázání přátelských vztahů s USA (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 232).

S koncem druhé světové války se Turecko posunulo od svého meziválečného neutrálního postoje k pevnějšímu spojení s NATO a USA. Po vyhlášení Trumanovy doktríny a Marshallova plánu v roce 1947 získalo Turecko

¹ “[...] charismatic leader having special genius for statesmanship. He laid down the foundations of Turkey's western orientation by adopting westernization internally and by entering into political collaboration with the great western European powers” (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 232).

od USA významnou finanční a vojenskou podporu, která byla vnímána jako garance zajištění bezpečnosti vůči sovětským hrozbám. Kvůli snahám o získání materiální podpory z poválečných fondů urychlilo Turecko transformaci politického systému jedné strany na pluralismus, k čemuž přispěl také nový mezinárodní obchodní a měnový systém vytvořený v Bretton Woods, který pomohl nastartovat stagnující tureckou ekonomiku (Beyoghlow 2020: 5). Turecko bylo také prvním státem Blízkého východu s muslimskou většinou, který v roce 1949 uznal stát Izrael, přestože se toto rozhodnutí setkalo s odporem turecké veřejnosti (Beyoghlow 2020: 6).

Pod vládou *Democrat Party* (DP) v letech 1946–61 navázalo Turecko nejužší vztahy se Západem od založení republiky. Svou loajalitu prokázalo již v korejské válce, kam vyslalo své jednotky, aby se připojily k OSN. Kvůli obavám z komunistického dominového efektu v rámci širšího Blízkého východu se Turecko v roce 1952 stalo členem NATO. Během následujících desetiletí disponovala země v Alianci druhou největší armádou a hrála klíčovou roli při obraně Evropy a ve výzvách pro spojenecké zájmy přesahující dohodnutý geografický rozsah NATO – takzvaných nepředvídatelných událostech *out-of-area* (Cook – Randall 2006: 6). Po vstupu Turecka do NATO následovala celá řada dalších bezpečnostních opatření. V roce 1953 podepsalo Turecko, Řecko a Jugoslávie s podporou USA Balkánský pakt namířený proti SSSR, který však neměl dlouhého trvání, jelikož ne vždy se jednotlivé členské státy shodly na tom, kdo je agresorem a co přesně představuje blížící se nebezpečí (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 236). V roce 1955 se Turecko stalo členem Bagdádského paktu, který se v roce 1959 po vystoupení Iráku přejmenoval na CENTO, a později roku 1979 došlo k ukončení jeho činnosti. Prozápadní orientace Turecka byla potvrzena i na konferenci v indonéském Bandungu roku 1955 připojením ke skupině států odmítajících myšlenku neangažovanosti, kterou prosazoval indický premiér Nehru, egyptský prezident Násir a jugoslávský prezident Tito (Pirický 2006: 105). V roce 1957 byla vyhlášena Eisenhowerova doktrína a rok poté došlo k rozmístění jaderných raket středního doletu na tureckém území. Turecká role v NATO byla ještě více posílena stanovením Izmiru jako hlavní základny středomořských sil

Aliance. V roce 1959 podepsala vláda DP dvoustranný pakt s USA, který na základě článků Eisenhowerovy doktríny umožnil USA zasahovat do vnitřních záležitostí Turecka, což bylo vyvrcholení spojení a spolupráce DP se Západem (Olson – Nurhan – Nuhan 1977: 237).

Navzdory této intenzivní bilaterální a multilaterální spolupráci došlo mezi Washingtonem a Ankarou k řadě událostem, které přinesly do vztahů mezi státy napětí. Mezi zeměmi existovaly rozdíly v postoji ke kyperské krizi v 60. a 70. letech 20. století. Po propuknutí nepokojů, které působily značné ztráty početně slabším Turkům, vyjádřilo Turecko solidaritu s tureckou menšinou na Kypru a tehdejší premiér İnönü hrozil jednostrannou akcí (Pirický 2006: 116). Reakcí americké administrativy Lyndona Johnsona byl zákaz použití amerických zbraní bez souhlasu Washingtonu a také varování, že NATO nepomůže Turecku v případě sovětské intervence na Kypr. Tyto kroky Washingtonu vyvolaly v Turecku vlnu protiamerických nálad (Pirický 2006: 116). V roce 1974 se na Kypru vylodila turecká armáda a obsadila přibližně 40 % ostrova. Došlo k rozdělení Kypru takzvanou Attilovou linií, přičemž Turci uprchli z jižní řecké zóny a Řekové opustili sever. V roce 1983 byla poté vyhlášena Severokyperská turecká republika, nicméně její existenci uznalo pouze Turecko.

I přes tyto neshody však zůstala vojenská a bezpečnostní spolupráce Turecka s USA, NATO a Izraelem kvůli sovětské hrozbě silná po celou dobu trvání studené války. Strategická poloha Turecka spojená s jeho prozápadní orientací zajistila, že předešlé spory nevedly k trvalému narušení vztahů mezi oběma zeměmi. Například po sovětské invazi do Afghánistánu v roce 1979 hrálo Turecko klíčovou roli ve snaze Washingtonu o zajištění bezpečnosti a stability v jihozápadní Asii (Cook – Randall 2006: 6). Po irácké okupaci Kuvajtu a následném vypuknutí války v Perském zálivu v roce 1990 stálo Turecko jednoznačně na straně koalice pod vedením USA a zakázalo vývoz irácké ropy přes své území. Poté, co tehdejší turecký prezident Turgut Özal získal mimořádné pravomoci pro jednání v krizové situaci, povolil USA využívat vojenskou základnu v Incirliku k náletům na Irák. S prozápadní politikou Turecka ve válce však nesouhlasila turecká veřejnost ani opoziční strany v zemi a válka měla také

nepříznivý dopad na turecké hospodářství (Pirický 2006: 137). USA byly v této době považovány za strategického spojence také proti šíření radikálního islámu z Íránu a kvůli zabránění Straně kurdských pracujících (PKK) založit nezávislý kurdský stát na jihovýchodě Turecka. Poskytly Turecku politickou, diplomatickou a zpravodajskou podporu v bitvě proti této politické organizaci a byly přímo zodpovědné za sledování místa pobytu jejího vůdce Abdallaha Ocelana, což vedlo k jeho zatčení v Keni v únoru 1999 (Cook – Randall 2006: 7).

V průběhu 90. let využívala americká armáda základnu Incirlik k provádění operace *Northern Watch*, která chránila irácké kurdské obyvatelstvo před iráckým režimem. Přestože vztah Turecka s iráckými Kurdy nebyl „přátelský“, Ankara se rozhodla přijmout 450 000 kurdských uprchlíků po kurdském povstání v roce 1991, které USA podporovaly (Cook – Randall 2006: 7). Důsledkem přijetí takto velkého počtu uprchlíků byly nepokoje na jihovýchodě Turecka a na základě těchto zkušeností Ankara v roce 2003 odmítla podpořit operaci Irácká svoboda (Cook – Randall 2006: 7). Spolupráce USA a Turecka v rámci NATO rovněž sehrála klíčovou roli v procesu udržování míru v Somálsku, Bosně, Kosovu či Afghánistánu.

Přestože po rozpadu SSSR v roce 1991 došlo k určitému posunu ve vztazích mezi USA a Tureckem, strategický přínos Ankary pro Washington zůstal vysoký. Turecko navázalo vztahy s novými turkickými republikami ve Střední Asii a Zakavkazsku a USA podporovaly snahy Turecka o nabídnutí demokratického uspořádání, umírněného islámu a tržní ekonomiky daným zemím. Dané úsilí Turecka o podporu hospodářského a politického rozvoje středoasijských zemí nebylo sice nikdy plně realizováno, nicméně americká a turecká spolupráce pokračovala a dále se soustředila na řadu důležitých regionálních problémů od energetiky a hospodářského rozvoje až po boj proti terorismu a zajištění bezpečnosti (Cook – Randall 2006: 6). Po teroristických útocích z 11. září 2001 Ankara okamžitě vyjádřila svou solidaritu s USA a zavázala se, že bude po jejich boku bojovat proti globálnímu terorismu. V reakci na žádost Washingtonu o pomoc bylo 2. listopadu 2001 rozmístěno v Afghánistánu 90 tureckých

speciálních sil (*Turkish Special Forces*²), které poskytovaly technickou pomoc Severní alianci. Nejdůležitější role Turecka v Afghánistánu začala po svržení režimu Tálibánu. Od té doby udržovalo Turecko v Afghánistánu kontingent 825 vojáků a dvakrát se podílelo na vedení mezinárodních bezpečnostních asistenčních sil NATO (Cook – Randall 2006: 8).

² *Turkish Special Forces* (OKK), známé také jako *Red Berets*, se v minulosti podílely na plnění několika misí. Jednalo se například o zatčení vůdce PKK Abdullaha Ocalana či právě o misi Trvalá svoboda v Afghánistánu, kde jednotky OKK vycvičily nové rekruty afghánské armády (GlobalSecurity.org nedatováno).

3 Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP)

AKP, v Turecku známá také jako AK Parti neboli strana s čistým štítem, byla založena v srpnu 2002 R. T. Erdoganem. Označuje se za konzervativní demokratickou politickou stranu, která se staví do středu politického spektra. Ve svém programu vyzdvihuje strategickou geopolitickou polohu Turecka, díky které má země potenciál rozvíjet mnoho projektů spolupráce. Strana věří, že Turecko by mělo předefinovat své zahraničně-politické priority a převzít větší iniciativu při řešení krizí v okolních regionech. Usilování o nastolení důvěry a stability v bezprostředním okolí Turecka je důležité pro ekonomický rozvoj, udržení dobrých vztahů a rozvoj regionální spolupráce. V programu je rovněž zmíněna důležitost pokračující obranné spolupráce s USA a její rozšíření v oblasti ekonomiky, vědy, techniky, investic a obchodu (AK Parti nedatováno).

AKP je některými médii popisována jako islamistická, nicméně straníční představitelé tato tvrzení odmítají (Zeidan nedatováno). Strana zdůrazňuje multikulturní a pluralitní charakter země s odkazem na osmanské tradice (Pirický 2006: 149). Ve stranickém programu z roku 2002 se AKP zavázala prosazovat demokracii a lidská práva a respektovat zásady kemalismu. Nejdůležitějším bodem programu bylo potvrzení příslušnosti k západnímu světu, přičemž vstup do EU byl označen za prioritní cíl a NATO a USA za důležité partnery (Karakas 2011: 14).

Strana zvítězila v parlamentních volbách v listopadu 2002 se ziskem 34,2 % hlasů a 66 % křesel v parlamentu a vytvořila tak vládu silné většiny (Keyman 2014: 22). Za jejím úspěchem stála promyšlená volební kampaň, která zdůrazňovala proevropskou a prointegrační politiku a dokázala si tak získat hlasy příznivců vstupu do EU, liberálů i kurdských voličů (Karakas 2011: 15). Hospodářská krize v Turecku navíc vyvolala neochotu a znechucení volit strany, které se v posledních letech střídaly u moci. Míra nezaměstnanosti dosahovala 15 %, avšak dle neoficiálních údajů to bylo až 30 % (Pirický 2006: 148). Voliči rovněž chtěli nového lídra, který nebude součástí stávajícího systému, a své preference proto vyjádřili Erdoganovi, který se v minulosti osvědčil jako starosta

Istanbulu (Pirický 2006: 148). Privatizace státních podniků a otevírání tureckého trhu zahraničním investicím přineslo Turecku významný ekonomický růst mezi lety 2002 a 2008. Průměrný roční příjem na hlavu se v tomto období ztrojnásobil a dosahoval více než 10 000 USD (Karakas 2011: 15).

Žádná strana v turecké legislativní historii nedosáhla volebních výsledků, které by se alespoň blížily úspěchu AKP, což straně v prvním desetiletí existence přineslo takzvanou volební hegemonii. Koncept volební hegemonie se projevoval stále zvětšující se propastí mezi úřadující stranou a opozičními stranami z hlediska schopnosti vyhrát volby a vládnout Turecku. AKP držela většinu křesel po dobu 13 let, ale v červnu 2015 svůj status většinové strany a pravomoc vytvořit jednobarevnou vládu ztratila. Neúspěch se projevil i v komunálních volbách v roce 2019, kdy vládnoucí strana poprvé po 15 letech přišla o kontrolu nad Istanbulem a Ankarou a také o 5 z 6 největších tureckých měst. Ztráta byla široce připisována špatnému řízení turecké ekonomické krize ze strany AKP, rostoucímu autoritářství a také údajné nečinnosti vlády ohledně syrské uprchlické krize (Sariyuce – Kottasová 2019; Gall 2019). V letech 2020 a 2021 ztratila AKP téměř veškerou podporu od Kurdů, a to především kvůli Erdoganově politice vůči PKK a rostoucímu tureckému nacionalismu (Zaman 2021).

Kritici AKP vyjadřují obavy z islamizace státu a společnosti kvůli dominanci jedné strany a jmenování politiků a sympatizantů AKP do klíčových funkcí ve státě, jako jsou ministerstva, justiční orgány, armáda či policie. Poukazují také na návrat náboženství do veřejné sféry či rozšiřování státních škol koránu (Karakas 2011: 15). Další obavy plynou také ze zvyšování autoritářství. Evropská komise ve své zprávě o pokroku z roku 2010 kritizovala dosažení velmi malého pokroku v oblasti náboženské svobody, zejména s ohledem na křesťanskou a alevitskou menšinu, ale také narůstající omezení svobody tisku a projevu (European Commission 2010: 17–24). Omezení jako například cenzura internetu nebo právní spor s kritickou skupinou *Dogan Media Group* ze strany AKP jsou projevem autoritářství Erdoganovy vlády (Economist 2009).

3.1 Doktrína strategické hloubky (Davutogluova doktrína)

Turecká zahraniční politika pod vedením AKP je spojována se jménem Ahmeta Davutoglua, který byl do roku 2009 hlavním zahraničně-politickým poradcem Erdogana a v letech 2009–2014 působil jako ministr zahraničí Turecka. V roce 2014 byl jmenován předsedou AKP a v této funkci působil do května 2016. Jako akademik nastínil svou zahraničně-politickou doktrínu v několika spisech a jeho vize se značně promítla do vlády AKP pod Erdoganovým vedením. Dle doktríny s názvem *Strategic Depth* a politiky „nulových problémů“ se sousedními státy by Turecko mělo praktikovat aktivní a realistickou zahraniční politiku.

Turecko se má na základě svých historických zkušeností a strategické zeměpisné polohy stát regionální mírovou mocností a rozšiřovat vztahy s okolními státy (Davutoglu 2012: 1–2). Davutoglu uvádí, že Turecko bude věnovat maximální pozornost obraně národních zájmů a prosazovat zahraniční politiku založenou na hodnotách. Země je dle něj připravena převzít odpovědnost globálního a moudrého aktéra, kterého bude takto chápat rovněž mezinárodní společenství. Turecko se proto musí zapojit do zásadních činností a funkcí jako jsou prevence konfliktů, mediace, řešení konfliktů nebo rozvojová pomoc v regionu (Davutoglu 2012: 3). Davutoglu označuje Turecko za blízkovýchodní, balkánskou, kavkazskou, středoasijskou, kaspickou, středomořskou zemi, zemi Perského zálivu a Černého moře, která může současně uplatňovat vliv ve všech těchto regionech a nárokovat si tak globální strategickou roli. Odmítá vnímání Turecka jak mostu mezi islámem a Západem, protože to by znamenalo prosazování strategických zájmů jiných zemí (Grigoriadis 2010: 4). Podle Davutoglua bude Turecko i nadále koordinovat politiku s politikami západních partnerů tak, jak uzná za vhodné, nicméně nikdy nedovolí, aby dané partnerství negativně ovlivnilo turecké vztahy se sousedními zeměmi (Davutoglu 2012: 4). Turecko by se nemělo nechat využívat ostatními zeměmi, ale mělo by praktikovat aktivní politiku úměrnou své historické a geografické hloubce, která je umocněna osmanským

dědictvím. Turecko by k prosazování svých zájmů mělo využívat měkkou moc³, která je založena na historických a kulturních vazbách se všemi regiony, do kterých patří (Grigoriadis 2010: 5). Při provádění zahraniční politiky v globálním měřítku přikládá Turecko zvláštní význam tomu, aby se její výsledky promítly do vztahů se sousedními zeměmi, a používá proto termín politika „nulových problémů“ se sousedy. Cílem této politiky je odstranit všechny problémy se sousedními státy nebo je alespoň co nejvíce minimalizovat (Ministry of Foreign Affairs nedatováno). V praxi vedla tato politika mimo jiné k rozšíření vztahů s Řeckem, Arménií a Irákem a k intervencím v Bosně a Hercegovině, izraelsko-palestinských a izraelsko-syrských konfliktech. Nová zahraniční politika však zapřičiňuje, že Turecko jako členská země NATO stále více sleduje své vlastní národní ekonomické a bezpečnostní zájmy.

Mezi příklady prosazování vlastních zahraničně-politických zájmů Turecka patří již události z roku 2003, kdy AKP ovládla turecký parlament a s podporou opoziční Republikánské lidové strany (CHP) odmítla povolit americkým jednotkám invazi do Iráku z tureckého území. Erdoganova vláda se obávala kolapsu zahraničního obchodu s Irákem a dalšími sousedy na Blízkém východě v případě vypuknutí války (Karakas 2011: 17). Rozhodnutí parlamentu nepodpořit USA ve válce v Iráku bylo překvapivé, jelikož Turecko tak ztratilo možnost čerpat velkorysou americkou finanční pomoc a turecko-americké strategické partnerství přestalo v praxi fungovat (Pirický 2006: 149). Erdoganova vláda zároveň rozšiřovala vztahy s Ruskem, Íránem a Sýrií. Aktivity Turecka jako například odmítnutí sankcí OSN proti íránskému jadernému programu měly zdůraznit nové sebevědomí Turecka a jeho pozici vedoucího národa v islámském světě (Economist 2010).

AKP postupem času ještě více odstoupila od deklarované politiky „nulových problémů“ se sousedy, kterou praktikovala během prvních let u moci.

³ Joseph Nye definuje měkkou moc jako schopnost získat to, co aktéři chtějí, spíše přitažlivostí než nátlakem. Měkká moc spočívá ve schopnosti aktéra utvářet preference druhých. Vychází z přitažlivosti kultury, politických hodnot a zahraniční politiky dané země. Pokud jsou něčí zásady vnímány ostatními jako legitimní, dochází k posílení měkké moci (Nye 2004: 5).

V rámci této strategie strana upřednostňovala evropskou integraci a využití ekonomické síly Turecka a osmanského dědictví k budování dobrých vztahů se všemi sousedními státy. Erdogan začal v zahraniční politice používat asertivnější strategii, balancování a nechávat otevřené možnosti při řešení různých záležitostí s cílem upevnit svou moc a dosáhnout tureckých národních zájmů. Erdogan se v posledních letech více zaměřil na budování postavení země v islámském světě a dobrých vztahů s Ruskem a Čínou. Navazování partnerství s historickým rivalem Ruskem, ale například i s Íránem, bylo patrné zejména během syrské občanské války v roce 2015.

Naopak se začal rozcházet turecký pohled s pohledem Iráku, Egypta a států Perského zálivu na řadu zahraničních otázek, mezi které patří politika související s arabským jarem, postoj ke Kataru či vazby AKP na Muslimské bratrstvo⁴. Tyto problémy oslabily postavení Turecka v arabském světě a narůstající politické rozdíly s tureckými sousedy, USA a dalšími spojenci vedly k tomu, že turečtí vůdci přicházeli s tvrzením, že země musí více spoléhat na sebe, chránit své zájmy a přijmout „vzácnou osamělost“ při bránění svých hodnot a národních zájmů (Hürriyet Daily News 2013b).

3.2 Zahraniční politika Turecka v letech 2002–2013

Jak již zmiňuji v úvodu práce, dané období je charakteristické zejména formováním americko-tureckých vztahů na základě rostoucího ekonomického a politického vlivu Turecka na Blízkém východě, což souvisí s nástupem nové turecké politické strany k moci. AKP byla zvolena v roce 2002 a předsedou vlády se následující rok stal R. T. Erdogan. Od nástupu do úřadu praktikuje AKP asertivní zahraniční politiku s cílem posílit postavení Turecka na mezinárodní scéně a upevnit moc v zemi. Strana upřednostňuje a prosazuje muslimskou solidaritu, nacionalismus a merkantilismus a tato dominantní zahraničně-politická témata nejvíce posílila domácí mocenský status AKP. Tyto aktivity staví Turecko

⁴ Muslimské bratrstvo je egyptská islamistická organizace vyznávající právo šaría. Od roku 2015 je vládami Egypta, ale také například Sýrie a Saúdské Arábie považována za teroristickou organizaci (BBC 2013; Hürriyet Daily News 2013a; BBC 2014). Turecko naopak patří mezi její nejvýznamnější podporovatele (Tanir 2019).

do sporu s USA, NATO i EU. Turci jsou často označováni za silně nacionalistický národ. AKP prohlašuje, že jejich vláda a země jsou nadřazeny ostatním a tvrdí, že zastupují pravdu a správnost a charakterizují své postoje jako „spravedlivé“, „zásadové“ či „humanitární“, což naznačuje, že ostatní, včetně USA, to nedělají. Tyto výroky zanechaly v americkém publiku dojem bezmezné arogance (Migdalovitz 2010: 42).

Představitelé AKP a někteří analytici tvrdí, že změny v zahraniční politice Turecka vyplývají z rostoucí demokratizace země a reagují na požadavky veřejnosti. K utváření těchto dojmů napomáhají i turecká média, která jsou ovládána příznivci strany. Vnější pozorovatelé, včetně některých z USA, upozorňují, že vůdci AKP upřednostňují „profesionální“ muslimy před všemi ostatními skupinami (Migdalovitz 2010: 38). Erdogan například důrazně hájil hnutí Hamás jako demokratického vítěze palestinských legislativních voleb v roce 2006 a výsledky voleb poté použil k ospravedlnění návštěvy vůdce hnutí Khalida Mish'ala v Ankaře (Cagaptay 2006).

Během roku 2010 se také změnil postoj AKP vůči dění v Izraeli. Představitelé AKP používali extrémně tvrdou rétoriku při kritice izraelských akcí proti Palestincům, na druhou stranu komentáře k aktivitám Hamásu odpalujícího rakety z pásma Gazy na Izrael byly o poznání mírnější. Tento postoj zajistil Erdoganovi přízeň Arabů a muslimů a také mezi domácími voliči, jelikož Turci mají velké sympatie k Palestincům (Migdalovitz 2010: 39). Dané favorizování muslimů ze strany AKP se odráží i mimo izraelsko-palestinský proces, a to do vztahů Turecka s USA a EU, jelikož jejich pohled na Hamás se ostře liší od pohledu AKP. Ministerstvo zahraničí USA označuje Hamás jako zahraniční teroristickou organizaci a Soudní dvůr EU rovněž vrátil toto hnutí na evropský seznam teroristických skupin (U.S. Department of State nedatováno; Pritchard 2021). Rozdíl v přístupu USA a AKP způsobil značné potíže ve vztazích Turecka s Kongresem a s proizraelskými americkými skupinami. Také již tak napjaté vztahy mezi Tureckem a Izraelem se během roku 2010 ještě více zhoršily, a to kvůli útoku, ke kterému došlo v mezinárodních vodách severně od Gazy. Izraelská flotila v květnu zaútočila na tureckou vlajkovou loď *Mavi Marmara*, na které se

nacházela posádka propalestinských aktivistů, kteří dodávali pomoc do Gazy. V důsledku incidentu bylo zabito 9 lidí, přičemž 8 z nich byli turečtí občané (Black – MacAskill – Booth 2010).

Co se týče Íránu, v roce 2007 došlo k uzavření nové turecko-iránské dohody o plynu, s čímž nesouhlasily USA kvůli obavám z iránského jaderného programu, ale také z oslabení amerického vlivu na Turecko (ČTK 2008; Karakas 2011: 20). Clintonova administrativa totiž v roce 1999 iniciovala výstavbu ropovodu *Baku-Tbilisi-Ceyhan*, aby nejen snížila americkou závislost na arabské a ruské ropě, ale také tureckou závislost na zdrojích z Ruska a zejména z Íránu. Vládní představitelé AKP rovněž přijali sporné výsledky kontroverzních iránských prezidentských voleb v roce 2009, přičemž Erdogan označil nově zvoleného prezidenta Mahmúda Ahmadínežáda za „přítele“ (Tait 2009). To znovu kontrastovalo s politikou USA a dalších západních států, které kritizovaly průběh hlasování a silné potlačování iránské opozice s názvem Zelené hnutí ze strany režimu. Od těchto voleb Západ několikrát upozornil mezinárodní veřejnost na porušování lidských práv v Íránu, zatímco představitelé AKP tvrdili, že efektivnější cestou je vyjádřit Íránu obavy v soukromí (Migdalovitz 2010: 41). Lídři AKP také odmítali kritiku iránského jaderného programu. Navzdory prohlášení Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE) z února 2010 o tom, že Írán začal obohacovat uran na vyšší úroveň bez nezbytných záruk a že nelze vyloučit existenci iránského programu jaderných zbraní, se tehdejší premiér Erdogan rozhodl nepodpořit nové přísné sankce a požadoval diplomatické řešení (Evans 2010). Navzdory tomu, že USA považují iránský jaderný program za otázku národní bezpečnosti, byl rovněž tehdejší turecký ministr zahraničí Ahmet Davutoglu proti schválení sankcí, což se odrazilo v hlasování Turecka v OSN (Migdalovitz 2010: 41). Turecko dále dodržovalo sankce OSN vůči Íránu, nicméně ne ty přísnější, které uvalily USA a EU. Toto rozhodnutí bylo ovlivněno obavami z narušení obchodních a energetických vazeb s Íránem a názorem, že mezinárodní společenství (zejména USA) neadekvátně kompenzovalo Turecko za vymáhání sankcí vůči režimu Saddáma Husajna (Migdalovitz 2010: 44).

V roce 2011 přinesla do americko-tureckých vztahů světlo dohoda o instalaci amerického radarového systému v tureckém městě Kürecik, podle které je Turecko odpovědné za řízení instalace, ale místo je chráněno 50 americkými vojáky a financováno USA (Rogin 2011). Američtí představitelé dohodu označili za nejvýznamnější vojenskou spolupráci mezi Washingtonem a Ankarou od roku 2003 (Shanker 2011). Turečtí představitelé byli se svými komentáři opatrnější, jelikož nechtěli identifikovat Írán jako konkrétní hrozbu, která motivovala jejich rozhodnutí připojit se k americkému protiraketovému štítu NATO (Guardian 2011). Ani tato forma spolupráce se však neobešla bez určitých komplikací. Turecká média zveřejnila námitky proti sdílení informací z radaru s Izraelem, nicméně američtí představitelé nesouhlasili s žádnými omezeními a uvedli, že všechna data z radaru včetně hodnocení raketových hrozeb budou sdílena se spojenci, tudíž i s Izraelem (Shanker 2011).

V roce 2013 došlo k největšímu korupčnímu skandálu v novodobé historii Turecka. Erdogan a další členové AKP byli obviněni z úplatkářství, korupce, podvodu, praní špinavých peněz a pašování zlata (Orucoglu 2015). Erdogan všechna obvinění označil za lži a poté obvinil Fethullaha Gulena⁵, že se snaží svrhnout zvolenou vládu. Následovalo propouštění tisíce policistů, žalobců a soudců, kteří podle vlády pro Gulena pracovali. Druhá fáze vládního zásahu se týkala médií. Došlo k dočasnému zablokování sociálních sítí Youtube a Twitteru a Erdogan rozšířil svou verzi událostí v tisku, o kterém se ujistil, že je silně provládní. Celostátní protesty vedly ke zvýšení domácí i západní kritiky Erdogana a jeho vlády (Lowen 2014). I během roku 2021 se Turecko potýkalo s problémy ohledně svobody projevu a tisku – v indexu organizace Reportéři bez hranic s názvem *World Press Freedom Index* zaujímá Turecko v roce 2021 nechvalné 153. místo ze 180 hodnocených zemí (Reporters Without Borders 2021).

⁵ Fethullah Gulen je islámským učencem, aktivistou a kazatelem a stojí v čele široké náboženské sítě zahrnující stovky škol po celém světě, které podporují umírněnou verzi islámu. Nyní žije v exilu v Pensylvánii, USA.

3.3 Zahraniční politika Turecka v letech 2014–2021

V letech 2014–2021 rovněž došlo k řadě důležitých událostí, které ovlivnily vztahy USA a Turecka. Mezi ně patří například zvýšení americko-tureckého napětí v Sýrii, rozhodnutí Turecka koupit ruský systém protivzdušné obrany S-400 či vnitropolitické spory v Turecku včetně pokusu o převrat z července 2016. V roce 2014 zvítězil Erdogan v prezidentských volbách již v prvním kole a jeho zvolení bylo provázeno protesty a kritikou jeho autoritářského a islamistického přístupu. V několika tureckých městech probíhaly rozsáhlé protesty proti Erdoganově vládě již o rok dříve a podle *Amnesty International* byly proti demonstrantům při zásahu používány nepřiměřené prostředky (Letsch 2013).

V roce 2016 v Turecku proběhl pokus o vojenský převrat a převzetí politické moci prezidenta Erdogana. Z podněcení pokusu o převrat byl obviněn již zmíněný Fetullah Gulen, který však popřel jakoukoli spoluúčast na pokusu o převzetí moci v Turecku a nyní žije v exilu v USA (Hospodářské noviny 2016). Turecko již několikrát zažádalo o jeho vydání, avšak neúspěšně. Od té doby docházelo v Turecku k zadržování tisíců lidí s podezřením na vazby na Gulenovo hnutí, které turecká vláda označuje za teroristickou organizaci (Ward 2016). Turecká vláda také zadržovala či propouštěla desítky tisíc zaměstnanců vojenského, soudního a státního sektoru a vzdělávacího systému a převzala nebo uzavřela různé podniky, školy a média (Karadeniz – Solaker – Sezer 2016). Začala se měnit i politická orientace armády. Generálové, kteří přežili čistky, byli odhodláni projevit svou loajalitu turecké vládě například účastí na intervencích v Sýrii, proti kterým se v minulosti vymezovali. V řadách tureckého vojenského štábu urychlily čistky pokles vlivu a počtu příznivců strategické spolupráce Ankary se Západem (Jacinto 2017). Erdogan popsals neúspěšný puč jako „dar od Boha“, díky kterému došlo k očištění armády (Dolan – Solaker 2016). USA, EU a generální tajemník OSN varovali Turecko, aby dodržovalo právní stát (Robinson – Srivastava 2016). Mezinárodní organizace včetně *Human Rights Watch* a *Amnesty International* vydaly prohlášení, že v Turecku dochází ke svévolném zatýkání, mučení a přísným omezením svobodného tisku (Kennedy 2016; Human Rights Watch 2016). Ve zprávě amerického ministerstva zahraničí je uvedeno, že

mnozí ze zatčených byli zadrženi proto, aby došlo k „umlčení“ kritických hlasů a oslabení opozice (U.S. Department of State 2020). Po neúspěšném puči v červenci 2016 se předpokládalo, že bude i nadále docházet k zhoršování turecko-amerických vztahů. Po těchto událostech obvinili někteří turečtí představitelé a média USA z toho, že předem o chystaném pokusu o převrat věděly, nebo že se ho dokonce účastnily. Prezident Obama však tato obvinění odmítl a označil je za falešná a ohrožující vazby mezi USA a Tureckem (White House 2016).

Bilaterální vztahy mezi Tureckem a USA dále zkomplikovalo turecké zatčení amerických a evropských občanů a dvou tureckých zaměstnanců amerických konzulátů kvůli pochybným obviněním z terorismu, stejně jako útoky tureckého bezpečnostního personálu na demonstranty ve Washingtonu během Erdoganovy návštěvy v květnu 2017 (Edelman – Erdemir 2018; Gonzales 2018). Napětí bylo posíleno také soudním procesem v USA s obchodníkem se zlatem Rezou Zarrabem, který byl obviněn z organizování rozsáhlého programu praní špinavých peněz. Cílem bylo v koordinaci s představiteli turecké vlády obejít sankce proti Íránu. Zarrab se nakonec přiznal k podvodu, svědčil proti vysokému manažerovi ve státní turecké bance a tvrdil, že prezident Erdogan osobně schválil jeho operace. Turečtí představitelé tato tvrzení odmítli a označili případ jako politicky motivované „divadlo“ a výsledek Gulenova spiknutí proti Turecku (BBC 2017). V souvislosti s touto kauzou byla obviněna i státní turecká banka Halkbank z přeměny příjmů z ropy na zlato. Halkbank údajně pomohla Íránu tajně převést 20 miliard dolarů omezených finančních prostředků, přičemž nejméně 1 miliarda dolarů byla „vyprána“ přes americký finanční systém (Stempel – Hals 2021). Tento případ zkomplikoval americko-turecké vztahy i v roce 2018, kdy Erdogan podpořil nevinu Halkbank v memorandu adresovaném tehdejšímu americkému prezidentovi Trumpovi. V říjnu 2021 americký odvolací soud rozhodl, že Halkbank může být stíhána za obvinění, že pomohla Íránu vyhnout se americkým sankcím (Stempel – Hals 2021). Kauza byla brzy zastíněna řadou dalších bilaterálních sporů, ale i v roce 2021 stále zůstává hlavním bodem napětí mezi Washingtonem a Ankarou.

USA, ale také státy EU, projevily v následujících letech obavy o zachování a dodržování právního státu a občanských svobod v Turecku a kritizovaly vliv armády na média (U.S. Department of State 2019). Turecko mělo v roce 2019 rovněž status země s největším počtem novinářů ve vězení (Economist 2019). Poté, co během roku 2020 došlo k propuštění 20 vězňů, se Turecko podle průzkumu organizace CPJ⁶ posunulo na 6. místo a počet uvězněných novinářů v roce 2021 klesl na 18 (Getz 2021). Vztahy Turecka s Evropou a USA byly obecně v posledních letech nejhorší v historii a Erdogan tyto spojence obvinil, že se aktivně snaží podkopat bezpečnost Turecka (Flanagan 2020: 45). Daná obvinění jsou založena na přesvědčení, že na Západě roste nepřátelství vůči islámu a že západní země ukrývají členy teroristických skupin s cílem zničit Turecko. Mezi tyto skupiny patří mimo jiné stoupcí Fethullah Gulena, který žije v Pensylvánii a jehož Ankara obviňuje z přípravy neúspěšného pokusu o převrat z roku 2016 či syrské Lidové obranné jednotky (YPG), které mají podporu Washingtonu. Erdogan rovněž v posledních letech otevřeněji přijímal konzervativní nacionalismus jako svou vůdčí ideologii a zaměřoval zahraniční politiku primárně na zajištění národních zájmů a suverenity. Například jeho vize představená ve volebním manifestu z května 2018 je založena na myšlence vybudovat vojensky silné Turecko, které se dokáže postavit svým nepřátelům, ochránit se před vnějšími hrozbami a stát se klíčovou mocností v regionu (Idiz 2018). Také turecká veřejnost během roku 2017 pochybovala o dalším prohlubování vztahů a sblížování Turecka s USA a Evropou. V průzkumu společnosti *Istanbul Economics* z října 2017 vyjádřilo 68 % Turků jistotu, že západní spojenectví s Evropou a USA se hroutí a více než 71 % bylo pro vstup Turecka do politické, ekonomické a bezpečnostní aliance s Ruskem (Champion 2017). Průzkumy think tanku *German Marshall Fund* z roku 2021 naznačují, že většina Turků vnímá USA jako nepřátelského

⁶ *Committee to Protect Journalists* (CPJ) je americká nezávislá nezisková nevládní organizace sídlící v New Yorku, která prosazuje svobodu tisku a hájí práva novinářů. Každoročně zveřejňuje sčítání novinářů zabitých či uvězněných v souvislosti s náplní jejich práce.

aktéra, přičemž 60 % označilo zemi za největší hrozbu pro Turecko (German Marshall Fund 2021).

Rozdíly mezi USA a Tureckem ohledně cílů, strategie a taktiky pro ukončení syrské občanské války byly v poslední době rovněž stále výraznější. Turecko považuje americké aktivity v Sýrii za nepřátelské vůči bezpečnosti země a se západními spojenci se v této otázce silně neshoduje (Flanagan 2020: 189). Od roku 2015 se Turecko obává především rostoucí spolupráce mezi USA a YPG, jelikož turecká armáda v severovýchodní Sýrii proti těmto kurdským milicím bojuje a Erdogan je dokonce označuje za teroristy (BBC 2019). Turecká vláda trvá na tom, že YPG je rozšířením Strany kurdských pracujících (PKK), která od roku 1984 bojuje za kurdskou autonomii v Turecku a USA i EU ji označují za teroristickou skupinu (BBC 2019). Skupina YPG je ale také součástí arabsko-kurdské koalice SDF, jež se podílela s podporou amerických, francouzských, britských a dalších jednotek na boji proti Islámskému státu (ISIS) a v letech 2015 až 2019 dobyla desítky tisíc kilometrů čtverečních území na severovýchodě Sýrie (ČT 24 2019b; BBC 2019). Turečtí představitelé však silně protestovali proti americkému rozhodnutí poskytnout YPG další zbraně a vybavení pro útok na tehdejší hlavní město ISIS Rakká a Erdogan v květnu 2017 osobně požádal Donalda Trumpa, aby rozhodnutí zamítl a argumentoval, že akce nebyla v souladu s bilaterální strategickou spoluprací (Flanagan 2020: 33). V návaznosti na stále nacionalističtější rétoriku a politiku turecké vlády podniklo Turecko řadu operací v Sýrii, které vedly k oslabení politické opozice a k upevnění Erdoganovy moci. Jedním z hlavních cílů vojenských intervencí Ankary v Sýrii bylo oslabení kurdských sil v Turecku i mimo něj. Přestože dříve turecká vláda tolerovala nárůst kurdského aktivismu v Sýrii, v posledních letech se dopouštěla stále tvrdších represí proti kurdské komunitě (Siccardi 2021). Operace *Euphrates Shield* a *Olive Branch* byly klíčové pro získání podpory nacionalistů před referendem v dubnu 2017 a volbami v červnu 2018. Operace *Peace Spring* v říjnu 2019 a *Spring Shield* v únoru a březnu 2020 se uskutečnily v návaznosti na období, kdy podpora pro Erdogana klesla na minimum (viz příloha č. 1).

Strategie, které Turecko v Sýrii použilo, posílily image země na mezinárodním poli. Operace v Sýrii zajistily Turecku jednání s Ruskem a USA a Ankara využila tyto zkušenosti k formování svého revizionistického postoje zahraniční politiky. S ohledem na nadcházející prezidentské volby v roce 2023 lze předpokládat, že Turecko bude i nadále používat tyto nástroje k posílení své pozice na mezinárodní scéně. Tento přístup se nicméně promítl do stále napjatějších vztahů mezi Tureckem a USA, jelikož americká podpora Kurdů v Sýrii znamenala odcizení Ankary ve větší míře, než Washington očekával (Siccardi 2021). Turecké operace v Sýrii obecně podpořily aktivnější zahraniční politiku turecké vlády. Od roku 2016 rozmístila Ankara své jednotky v Libyi a agresivně prosazovala také své zájmy ve východním Středomoří. Tyto turecké kroky naznačují hlubší změnu orientace zahraniční politiky Turecka a jeho touhu být samostatnou mocností (Aydintasbas 2021). Zapojení Turecka v regionálních konfliktech a dopadům na americko-turecké vztahy se podrobněji věnuji v kapitole č. 5.

První konverzace amerického prezidenta Joea Bidena a Erdogana proběhla v dubnu 2021 a týkala se prohlášení Bidena o arménské genocidě probíhající v letech 1915–1917 ze strany Osmanské říše. Den před vydáním prohlášení upozornil Biden Erdogana, že se chystá použít slovo „genocida“ (France 24 2021a). Většina minulých amerických prezidentů se po celá desetiletí zdržovala toho, aby takto vraždění Arménů nazývala, jelikož se obávala zhoršení vztahů s Tureckem a intenzivního lobbingu ze strany Ankary. Turecko uznává, že mnoho Arménů žijících v Osmanské říši bylo zabito při střetech s osmanskými silami během první světové války, ale popírá uváděná čísla a také to, že šlo o systematicky organizované zabíjení neboli genocidu. Turecká vláda a většina opozice jednotně odmítli Bidenovo prohlášení (Arab News 2021). Turecký ministr zahraničí Mevlut Cavusoglu několik minut po Bidenově prohlášení uvedl, že Ankara zcela odmítá tento krok Washingtonu, který je založen výhradně na populismu (France 24 2021a).

4 Turecko a NATO

NATO tradičně hraje ústřední roli v zajištění turecké bezpečnosti a plánech obrany proti intenzivním hrozbám. Členství v Alianci poskytuje Turecku možnost participovat v Severoatlantické radě, kde se rozhoduje o klíčových otázkách euroatlantické bezpečnosti. Turecko se i nadále významně podílí na současných operacích NATO a na tureckém území se nachází letecké základny Incirlik a Konya, Velitelství pozemních sil NATO v Izmiru a americký radarový systém včasného varování v Küreciku (viz příloha č. 2). V posledních letech byly však zesíleny pochybnosti ze strany turecké veřejnosti a politické elity o spolehlivosti NATO v oblasti kolektivní obrany a významu při řešení bezpečnostních hrozeb v zemi. Z pohledu Západu vyvolalo chování Turecka v zahraničí otázky ohledně závazku k NATO a celkové strategické orientace. Vojenská spolupráce Turecka a Ruska v Černém moři a Sýrii či akvizice ruského systému protiraketové obrany S-400 vedly mezi dalšími členy NATO k obavám, že se Turecko snaží vyvážit vazby na USA a Evropu novými vazbami na Rusko (Flanagan 2020: 169).

Dohoda o nákupu ruského obranného systému S-400 mezi Tureckem a Ruskem z roku 2017 výrazně znepokojila Západ, jelikož systém není kompatibilní s dalšími systémy NATO a nelze jej integrovat do vojenské architektury Aliance⁷. V říjnu 2017 kritizoval generál Petr Pavel, tehdejší předseda Vojenského výboru NATO, Turecko za nákup S-400 a uvedl, že stejně tak jako jsou národy suverénní při rozhodování, jsou také suverénní, když čelí důsledkům svých rozhodnutí. Předseda turecké politické strany *National Movement Party* (MHP) Devlet Bahçeli odpověděl: „Můžeme nakupovat zbraně, od koho chceme a nikdy to nemusíme NATO ospravedlňovat“⁸ (Avundukluoglu 2017). Představitelé NATO opakovaně varovali Turecko před důsledky nákupu S-400, nicméně Erdogan prohlásil, že vztahy s NATO zůstanou i nadále pevné (Gumrukcu – Toksabay 2017). Pořízení systému S-400 dále vedlo k vyřazení

⁷ V rámci závazku NATO ke kolektivní obraně členské země integrují své lodě, letadla a zbraňové systémy, aby mohly spolupracovat a sdílet velení napříč Aliancí.

⁸ “We can buy weapons from whoever we want, and we never have to justify this to NATO” (Avundukluoglu 2017).

Turecka z amerického programu F-35⁹ (ČT 24 2019a). Turecké ministerstvo obrany v září 2019 vydalo prohlášení, že dodávka systému S-400 byla dokončena a jako datum uvedení do provozu stanovilo duben 2020 (Reuters 2019). V prosinci 2020, tedy více než rok po dodání systému, uvalila Trumpova administrativa na Turecko za nákup S-400 sankce. Americké ministerstvo zahraničí zdůvodnilo načasování sankcí tím, že šlo o velmi složitý proces, a to zejména s ohledem na to, že Turecko je členem NATO (Macias 2020). Ve stejném roce začali Turci ruský systém testovat, a to i přes opakované protesty Washingtonu a čelních představitelů Aliance (DW 2020; Defense News 2020). Objevuje se tedy otázka, zda Turecko může zůstat v oblasti obrany úzce integrováno s NATO, pokud se zároveň turečtí představitelé rozhodli využívat ruské zbraňové platformy s délkou životnosti několik desítek let.

Nepřetržitá dostupnost tureckého strategického území je pro USA a NATO důležitá kvůli rozmístění a přepravě zbraní, nákladu a personálu. Kromě letecké základny Incirlik poblíž tureckého města Adana patří mezi další klíčová místa také radar pro včasnou výstrahu v rámci protiraketové obrany ve východním Turecku. Napětí mezi Tureckem a dalšími členy NATO však podpořilo interní diskuse USA a NATO o dalším využívání tureckých základen a někteří pozorovatelé se zasazovali o prozkoumání alternativních opatření v regionu (Snyder 2019). Některé zprávy naznačují, že rozšířená americká vojenská přítomnost na místech jako je Řecko, Kypr a Jordánsko mohou souviset s obavami ohledně dalšího tureckého chování v zahraničí (Al-Monitor 2020; Trevithick 2019).

Američtí a turečtí představitelé i nadále tvrdí, že dvoustranná spolupráce zůstává v řadě otázek důležitá (Flanagan 2020: 177). Mezi oblastmi spolupráce patří především regionální bezpečnost a boj proti terorismu, nicméně Turecko i přesto v současné době usiluje o nezávislejší kurz zahraniční politiky, než tomu bylo kdykoli od svého vstupu do NATO. Zájem Erdogana o snížení závislosti na obraně ze strany Západu a také zájem zabránit Západu ovlivňovat tureckou domácí

⁹ F-35 jsou „neviditelné“ stíhačky společnosti *Lockheed Martin*.

politiku může částečně vysvětlit ochotu Turecka koordinovat některé akce s Ruskem a motivaci koupit ruský protivzdušný systém.

V roce 2019 Trumpova vláda v reakci na turecké akce v Sýrii uvalila na Turecko sankce. Tato opatření byla reakcí na obavy Západu, včetně členů Kongresu, ohledně potenciálních bezpečnostních, politických a humanitárních dopadů tureckých operací na syrské Kurdy, kteří pomohli USA čelit ISIS, a na syrské civilisty (Rettman 2019). Účelem sankcí bylo vytvoření prostoru pro diplomatická jednání a snížení nebo ukončení nepřátelských akcí. Potenciální účinek sankcí však zůstává nejasný. Některá média například uvádí, že americké sankce pravděpodobně turecké vojenské operace neodradí, protože Erdogan je přesvědčený, že kurdská skupina je rovnocenná PKK, tedy že jde o teroristy (Johnson – Groll 2019; Cavusoglu 2019). Přestože Turecko má tedy dlouhodobé, hluboce zakořeněné vztahy se Západem, některé sankce by mohly potenciálně vytvořit pobídky pro Turecko, aby zvýšilo obchod, investice a obchodování se zbraněmi s nezápadními aktéry (Mcleary 2019; Bekdil – Bodner 2019). Prezident Erdogan dokonce uvedl, že kroky USA proti Turecku by mohly vést k vystěhování amerického vojenského personálu a majetku z Turecka a také k uzavření dvou základen, které Američané využívají – radarovou základnu Kürecik a letiště Incirlik, odkud americká letadla vzlétala při útocích na Sýrii a Irák a kde mají USA uložené jaderné zbraně (Hacaoglu 2019). Kromě uvalených sankcí probíhala během roku 2019 debata o potenciálním vyloučení Turecka z NATO. Americký senátor Lindsey Graham krátce před zahájením turecké vojenské operace v Sýrii s názvem *Peace Spring* řekl: „Zavedeme dvoustranné sankce proti Turecku, pokud napadne Sýrii, a vyzveme k pozastavení členství v NATO, pokud zaútočí na kurdské síly, které pomáhaly USA při zničení chalífátu ISIS“¹⁰ (Carney 2019). Poslanec Eliot L. Engel se k těmto návrhům připojil a navrhl, aby USA zvážily vyloučení Turecka z Aliance (Sari 2019). Požadavky na pozastavení členství

¹⁰ “We will introduce bipartisan sanctions against Turkey if they invade Syria and will call for their suspension from NATO if they attack Kurdish forces who assisted the U.S. in the destruction of the ISIS Caliphate” (Carney 2019).

Turecka v NATO nebo jeho úplné vyloučení byly vzneseny také například kvůli rozhodnutí pořídit ruský systém protivzdušné obrany S-400 (Babbin 2019).

Navzdory těmto rozdílům a neshodám sdílejí USA a Evropa s Tureckem stále mnoho společných zájmů v boji proti terorismu, omezování iránského vlivu, udržování stability na Blízkém východě a dokonce odstrašování od další ruské agrese. V posledních letech je Ankara navzdory rostoucímu obrannému partnerství s Moskvou znepokojena zesilující ruskou vojenskou přítomností v Černém moři, kde mělo Turecko kdysi převahu. Již v roce 2016 Erdogan uvedl, že Černé moře se stalo „ruským jezerem“ a vyzval k silnější přítomnosti NATO. Odpovědí na tyto ruské aktivity bylo posílení tureckého i amerického námořnictva v daném regionu (Tol – Isik 2021). Důležité je také zmínit, že Ukrajina nakoupila ozbrojené bezpilotní letouny *Bayraktar TB2* turecké výroby a následně je na podzim roku 2021 použila k úderům na proruské separatistické síly v Donbasu, což vyvolalo ostrou reakci Moskvy (Hacaoglu – Champion 2021). Tento typ vojenské spolupráce, včetně dlouhodobého odsuzování ruské anexe Krymu z roku 2014, posiluje postavení Turecka jako člena NATO. Turecká vláda rovněž nadále oficiálně potvrzuje svůj pokračující závazek k hlavním misím NATO a zůstává významným přispěvatelem do operací a velitelské struktury. Turečtí vůdci stále oceňují závazky kolektivní obrany, které jim členství v Alianci poskytuje, kdykoli čelí země vážné vojenské hrozbě. Mluvčí tureckého prezidenta Fahrettin Altun uvedl, že Turecko má vazby se zeměmi, které nejsou členy NATO, ale nelze je považovat za alternativu k Alianci (Hürriyet Daily News 2022).

Hlasy v tureckém politickém establishmentu a vojenském vedení nicméně otevřeně zpochybňovaly relevanci NATO pro nejnaléhavější bezpečnostní problém Turecka, kterým je boj proti terorismu na domácí půdě a v bezprostředním sousedství (Flanagan 2020: 177). Altun označil Turecko za jeden z národů, který úspěšně bojuje proti různým teroristickým organizacím včetně ISIS a YPG v Sýrii. Dle něj však Turecku v tomto ohledu chybí podpora od spojenců NATO. Tímto prohlášením nepřímou kritizoval USA za jejich pokračující podporu YPG v boji proti ISIS a dodal, že „boj proti terorismu a otázky

humanitární bezpečnosti by měly najít větší prostor v rámci nové bezpečnostní koncepce NATO¹¹“ (Hürriyet Daily News 2022).

Nezávislý kurz zahraniční politiky Turecka a „balancování“ mezi tím, koho Ankara považuje za svého partnera, ovlivňují členství země v NATO. Turecký nákup ruského raketového systému S-400, invaze do severní Sýrie a operace proti Kurdům přiměly mnoho západních zemí k uplatnění sankcí a omezení spolupráce s Ankarou. V důsledku toho donutilo Turecko Západ pochybovat o jeho spolehlivosti a důvěryhodnosti jako partnera Aliance. Turecko balancuje mezi Západem a Ruskem, nicméně rozhodně není spokojeno s nedávnými ruskými akcemi a ambicemi. Pokračující vojenská modernizace Moskvy, anexe Krymu z roku 2014 či rostoucí ruský vliv v Černém moři a na Kavkaze zvýšily obavy Turecka. Ankara tedy nedůvěřuje Rusku, ale také si není jistá podporou Západu. Turecko má nicméně druhou největší stálou armádu v NATO a nachází se ve strategickém regionu, což z něj činí nepostradatelného spojence. Turecká ochota čelit Rusku a podporovat zájmy a mise NATO v regionu i po celém světě i nadále potvrzuje vzájemnou důležitost tohoto partnerství. Následující vývoj bude však záviset na příštích tureckých zahraničně-politických rozhodnutích, včetně ochoty koordinovat akce s Ruskem či nakoupit nové ruské zbraně.

4.1 Ruský protivzdušný systém S-400: turecké důvody pořízení a důsledky pro turecko-americké vztahy

Jak již uvádím výše, Turecko objednalo ruský systém S-400 v roce 2017 a jeho dodávky byly uskutečněny během roku 2019. Přímým důsledkem této transakce bylo vyřazení Turecka z amerického programu F-35 a uvalení sankcí podle zákona *Counting America's Adversaries Through Sanctions Act* (CAATSA) na tureckou agenturu pro zadávání zakázek v oblasti obrany v prosinci 2020 (CRS Insight 2020). Tehdejší náměstkyně ministra obrany pro akvizici a udržení Ellen Lord uvedla, že „Turecko nemůže umístit ruskou zpravodajskou platformu v blízkosti místa, kde program F-35 vyrábí, opravuje a uchovává F-35. Velká část síly F-35

¹¹ “Fight against terror and humanitarian security matters should find larger space within NATO’s new security conceptualization” (Hürriyet Daily News 2022).

spočívá v jeho tajných schopnostech, takže možnost detekovat tyto schopnosti by ohrozila dlouhodobou bezpečnost programu F-35¹² (U.S. Department of Defense 2019). Turecko jednalo s USA o nákupu a koprodukcii systému protivzdušné a protiraketové obrany *PATRIOT Advanced Capability* (PAC)-3, ale rozhovory se zhroutily kvůli nákladům a neshodám ohledně transferů technologií. To byl důležitý faktor v rozhodnutí Turecka hledat alternativy protivzdušné obrany od jiných dodavatelů. Příkladem je neúspěšný pokus o nákup čínského systému v letech 2013–2015 (Flanagan 2020: 201). Rozhodnutí Turecka koupit S-400 místo Patriotu mohly ovlivnit i další faktory. Jedním z nich byla zjevná touha Turecka diverzifikovat své zahraniční zdroje zbraní (Oxford Analytica 2018). Dalším důvodem byl možný zájem Erdogana bránit se proti letadlům amerického původu, jako jsou ty, které byly použity tureckým vojenským personálem při pokusu o převrat v roce 2016 (Danforth 2019; Demirdas 2019).

Turecko se po desetiletí spoléhalo na určitá zařízení amerického původu, jako jsou letadla, vrtulníky, rakety a další munice, aby si udrželo vojenskou sílu. Kvůli tureckému nákupu ruského systému S-400 někteří členové Kongresu „zablokovali“ nové prodeje zbraní¹³ pocházejících z USA do Turecka. K takovému přerušení americko-tureckého prodeje zbraní došlo naposledy během amerického zbrojního embarga uvaleného na Turecko v letech 1975–1978¹⁴ (Insinna – Gould – Mehta 2020). I přes tato omezení Erdogan však zopakoval svou neochotu vzdát se S-400 na setkání s Bidenem v červnu 2021 (Reuters 2021).

V září 2021 Erdogan uvedl, že Turecko plánuje od Ruska koupit druhou várku systémů protiraketové obrany S-400 (Pamuk 2021). Odpovědí byla reakce

¹² “Turkey cannot field a Russian intelligence collection platform in proximity to where the F-35 program makes, repairs and houses the F-35. Much of the F-35's strength lies in its stealth capabilities, so the ability to detect those capabilities would jeopardize the long-term security of the F-35 program” (U.S. Department of Defense 2019).

¹³ Dle článku *Defence News* byly pozastaveny prodeje zbraní v hodnotě 25 milionů USD či více, včetně například modernizace F-16. Již probíhající prodeje nebo menší položky jako jsou náhradní díly a střelivo nebyly předmětem tohoto pozastavení (Insinna – Gould – Mehta 2020).

¹⁴ Roku 1974 použilo Turecko Američany dodané zbraně k invazi na Kypr. Ze strany USA došlo k uvalení zbrojního embarga na Turecko v letech 1975–1978 (Committee on Foreign Affairs – House of Representatives – Congress 1985: 248).

amerického ministra zahraničí Antonyho Blinkena, který varoval Turecko, že pořízení dalšího ruského systému by mohlo vést k novým sankcím USA dle CAATSA (Axelrod 2021). Turecko se pravděpodobně bude muset vzdát držení či používání S-400, aby byly odstraněny stávající sankce CAATSA. Na podzim roku 2021 turečtí představitelé uvedli, že požádali o nákup 40 nových stíhacích letounů F-16 z USA a modernizaci 80 letounů F-16 ze stárnoucí turecké flotily. Erdogan vyzval Bidena, aby použil 1,4 miliardy dolarů, které Turecko zaplatilo za F-35, na náklady spojené s F-16 (Mahshie 2021). Biden údajně diskutoval o této žádosti s Erdoganem během setkání G20 v říjnu 2021 v Římě (Mason 2021; Cupolo 2021). V Kongresu čelil tento požadavek Turecka určité opozici, a to částečně právě kvůli problému se systémem S-400 (Federal government 2021). Pokud Turecko tedy nemůže spolupracovat s USA na modernizaci svých letadel, mohlo by se obrátit na Rusko či jiné alternativní dodavatele (Stein 2021; Iddon 2021a).

5 Zapojení Turecka do regionálních konfliktů a spory s USA

Trendy ve vztazích Turecka s USA a dalšími zeměmi odrážejí změny v celkové strategické orientaci Turecka, jelikož kurz zahraniční politiky země se v posledních letech odklonil od Západu více než kdykoli po vstupu Turecka do NATO v roce 1952. Turecko zapojilo svou armádu na Blízkém východě, ve východním Středomoří a na Kavkaze způsobem, který ovlivnil jeho vztahy s USA a dalšími klíčovými aktéry. Strategická orientace Turecka je pro USA hlavním hlediskem. Bidenova administrativa pravděpodobně signalizovala větší odstup k Erdoganovi než prezident Trump, a to například prohlášením z dubna 2021, v němž americký prezident uznal arménskou genocidu ze strany Osmanské říše během první světové války (White House 2021). Bidenova administrativa také dala otevřeněji najevo, co považuje za ohrožení demokracie, právního státu a lidských práv v Turecku. Biden například nepozval Turecko na Summit pro demokracii, který se uskutečnil v prosinci 2021 (Kirisci 2021). Američtí i turečtí představitelé nicméně tvrdí, že bilaterální spolupráce v zajištění regionální bezpečnosti je i nadále oboustranně důležitá (Pamuk – Baczynska – Gumrukcu – Toksabay 2021). Bidenova administrativa rovněž spolu s EU ocenila přístup Turecka k přijímání uprchlíků (United States Mission to the United Nations 2021; Ertan 2021). Podle Úřadu vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) přišlo do Turecka přibližně 3,6 milionu uprchlíků ze Sýrie a asi 320 000 dalších osob z jiných zemí, včetně Afghánistánu¹⁵ (UNHCR nedatováno).

Erdoganova AKP udržuje od roku 2018 parlamentní většinu v partnerství s tradičně nacionalistickou MHP. Převážně nacionalistická zahraniční politika byla pro Turecko charakteristická v době před studenou válkou, tedy předtím, než se Turecko začalo sbližovat se Západem. Nacionalismus je součástí historie země a za Erdoganovy vlády se znovu proměnil v převládající myšlenku. Historie Turecka jako regionální mocnosti a Erdoganův „neo-osmanský“ příběh o obnovení turecké regionální prestiže přispívají k široké domácí popularitě nacionalistických

¹⁵ Uvedené počty zahrnují uprchlíky, kteří do konce roku 2021 odešli z daných zemí a v současnosti pobývají v Turecku.

politických akcí a diskurzů (Pierini 2020; Aktas 2021). Turecká zahraniční politika dosáhla zlomových bodů v letech 2019 a 2020, kdy se uskutečnila řada tureckých asertivních zahraničně-politických iniciativ ve východním Středomoří, Libyi a Sýrii.

5.1 Sýrie

Severní Sýrie je oblastí, kde dochází k překrývání geopolitických zájmů několika významných aktérů mezinárodního systému. Zapojení Turecka do syrského konfliktu od roku 2011 bylo komplikované a nákladné a vážně narušilo americko-turecké vztahy. Jak již nastiňuji v podkapitole 3.3, Turecko zahájilo od srpna 2016 do konce roku 2021 v Sýrii celkem 4 vojenské operace, které Erdoganovi pomohly spojit se v Turecku se stále nacionalističtějšími volebními obvody a získat podporu ve volbách. Z hlediska zahraniční politiky měly vojenské operace za následek napjatější vztahy Turecka s USA. Od roku 2015 je Sýrie jedním z nejspornějších problémů ve vztazích mezi zeměmi. Hlavním cílem Turecka je zabránit syrským kurdevským jednotkám YPG ve zřízení autonomní oblasti podél severní hranice Sýrie s Tureckem. Turecká vláda považuje oddíly YPG za hlavní hrozbu pro tureckou bezpečnost a označuje je za teroristy napojené na kurdevské separatisty v Turecku. YPG má vedoucí roli ve skupině Syrských demokratických sil (SDF), která se v roce 2015 stala hlavním partnerem USA proti ISIS (ČT 24 2019b; Cagaptay 2019). Erdogan se proti tomuto partnerství postavil kvůli napojení YPG na tureckou Stranu kurdevských pracujících (PKK), která je Ankarou i Washingtonem označena za teroristickou organizaci (Sloat 2019). Západ nicméně nepovažuje YPG za teroristickou entitu, přestože Ankara toto uznání dlouhodobě požaduje. Francouzský prezident Macron uvedl, že Turecko a Západ bohužel nemají stejnou definici terorismu (ČT 24 2019b). Erdogan v této souvislosti zdůraznil, že pokud spojenci NATO neuznávají jako teroristy ty, se kterými se Turecko potýká v rámci boje s terorismem, bude Ankara proti jakékoli dohodě na summitu (ČT 24 2019b).

Poté, co se bývalý americký prezident Barack Obama po použití chemických zbraní ze strany syrského režimu v roce 2013 rozhodl nejednat,

přestože v předchozím roce prohlásil, že takový krok by znamenal překročení „červené čáry“, bylo Erdoganovi jasné, že USA a Turecko mají ohledně budoucnosti Sýrie odlišné plány (Melhem 2017; Siccardi 2021). Od roku 2014 se navíc Washington při boji s ISIS v Sýrii spoléhal na YPG, čímž výrazně posílil moc kurdské skupiny a její územní vliv. Během obléhání Kobani se jednotky YPG dostaly do popředí, když zatlačily útočníky z ISIS a získaly USA jako spojence v širší kampani proti džihádistické organizaci. Skupina YPG dále s podporou USA obsadila rozsáhlá území na severu Sýrie, a to včetně téměř 50 % syrských ropných polí a mnoha nalezišť zemního plynu (Cagaptay 2019). Turecko protestovalo proti pokračující spolupráci USA s YPG a navrhlo alternativní sunnitské síly. USA však nevěřily, že tito bojovníci jsou dostatečně „umírnění“ a podezíraly je, že se stejně jako Erdogan soustředí více na svržení režimu Bašára al-Asada než na likvidaci ISIS (Sloat 2019).

Vztah mezi Erdoganem a bývalým americkým prezidentem Donaldem Trumpem byl pragmatičtější. Oba prezidenti často vedli přímé rozhovory a Trump se dokonce postavil na stranu Erdogana ve věci stažení amerických jednotek ze Sýrie. Mezitím se však syrská otázka v Turecku a USA stala strategicky nekoherentní a geopoliticky nekompatibilní. Vize, cíle a vnímání hrozeb obou zemí se rozcházely (Dalay – Keyman 2019). Turecká operace *Peace Spring* se uskutečnila téměř rok po rozhodnutí Trumpa z prosince 2018 stáhnout americké vojáky ze Sýrie. Operace byla zaměřena na území ovládaná YPG podél severovýchodní části turecko-syrské hranice a pro Turecko se stala nesporným úspěchem. Během několika dní ovládly turecké ozbrojené síly 62 mil dlouhý pás země mezi hraničními městy Tel Abyad a Ras al-Ain a odtlačily YPG pryč od hranic (Siccardi 2021).

Bílý dům oznámil stažení amerických vojáků z části severní Sýrie v říjnu 2019. Došlo k evakuaci více než poloviny základen a americké jednotky se přemístily do oblastí bohatých na ropu, jako jsou například regiony Deir Ez-Zor a Hasaka (viz příloha č. 3). Toto rozhodnutí znamenalo ohrožení Američany podporované skupiny SDF, která byla z velké části složena z kurdských civilistů a jednotek, a bylo také v rozporu s postojem amerického ministerstva obrany,

které prohlásilo, že je proti turecké invazi (Kirby 2019). Trump neodradil Turecko od útoku na členy YPG, kteří bojovali proti ISIS. Politika pomoci této frakci syrských Kurdů v boji proti ISIS byla již od začátku Obamovy administrativy v roce 2014 „časovanou bombou“ (Sloat 2019). Turecko nikdy nepřijalo podporu USA pro skupinu, která je přímo napojena na teroristickou organizaci a ohrožuje Turecko. Ani politici, kteří kritizovali Trumpa za chaotické rozhodování, si nemysleli, že spojenectví USA s YPG bylo moudré. Například senátor Lindsey O. Graham nazval partnerství se syrskými Kurdy „nejhloupější myšlenkou na světě“¹⁶ (Sloat 2019).

V říjnu 2021 Turecko rozmístilo stovky vojáků na severu Sýrie v rámci přípravy na dlouho odkládanou ofenzívu proti kurdským silám YPG. V roce 2019 Ankara tuto operaci přerušila po dohodách o příměří s USA a Ruskem, tedy se zeměmi, které rovněž mají v této oblasti své vojáky. Erdogan však později oba aktéry obvinil, že neplní své sliby týkající se stažení YPG alespoň o 30 kilometrů od tureckých hranic (Hacaoglu 2021). Jakákoli turecká akce v oblasti by pravděpodobně vyvolala reakci Ruska i USA. Podle Jamese Jeffrey¹⁷ by Ankara neměla očekávat, že Washington bude ignorovat turecké kroky v regionu, které by ohrozily americké spojence (Farooq 2021). Zmírnění konfrontací ohledně Sýrie bude vyžadovat rozsáhlá diplomatická jednání USA s Tureckem a kurdskými partnery. Například dle Flanagana by Washington měl podniknout kroky, které zabrání tomu, aby zbraně a pomoc pro YPG proudily k PKK a zaručit Ankaře, že se USA rázně postaví proti odtržení Kurdů v Sýrii (Flanagan 2020: 202–203).

5.2 Černé moře a východní Středomoří

5.2.1 Kypr, Řecko a spor o zemní plyn ve východním Středomoří

Spor mezi Tureckem a Kyperskou republikou ohledně průzkumu zásob zemního plynu ve východním Středomoří vedl v posledním desetiletí ke sblížení Kypru, Řecka, Izraele a Egypta (Trofimov 2020). Státy Kypr, Řecko a Izrael diskutovaly

¹⁶ “The dumbest idea in the world” (Sloat 2019).

¹⁷ James Jeffrey je bývalým americkým velvyslancem v Turecku a Iráku a poradcem v období Trumpovy administrativy pro angažmá v Sýrii.

o možné spolupráci týkající se exportu nalezeného plynu do Evropy přes plynovod obcházející Turecko (Surkes 2020). Tyto diskuze vedly k založení mezinárodní organizace s názvem *Eastern Mediterranean Gas Forum* (EMGF) v roce 2020, přičemž mezi zakládající členy patří Kypr, Řecko, Izrael a Egypt a USA a EU získaly pozorovatelský status (Congress 2021; European Commission 2021a). První fáze tohoto projektu se zaměřovala mimo jiné na stanovení strategických cílů, vizí a základních hodnot organizace. Podle generálního tajemníka EMGF se tato iniciativa postupně vyvinula v nejrenomovanější energetické fórum v oblasti Středomoří a její význam přesahuje spolupráci v oblasti energetiky. Jde o klíčový faktor, který umožňuje regionální mír a představuje zásadní motor pro ekonomický růst a prosperitu (BCG 2022). Dle expertky na energetiku Brendy Shaffer bylo však „obrovskou chybou“ nepozvat do tohoto fóra Turecko, které ho považuje za protiturecké a jehož založení zvýšilo napětí v regionu. Prohlásila, že „regionální spolupráce nemá smysl, pokud do ní nezapočítáte protivníky“¹⁸ (Surkes 2020).

Koncem roku 2019 se spor mezi Tureckem a Kyprem propletl s některými dlouhodobými neshodami mezi Tureckem a Řeckem¹⁹, a to konkrétně poté, co Turecko podepsalo dohodu s tehdejší libyjskou vládou Národní dohody (GNA) o námořních hranicích (viz příloha č. 4). Spor zvýšil námořní napětí mezi Tureckem a Řeckem, zejména kvůli dohodě o námořních hranicích mezi Řeckem a Egyptem ze srpna 2020. Tato dohoda je protiváhou k dohodě mezi Tureckem a

¹⁸ “There’s no meaning to regional cooperation if you don’t include adversaries” (Surkes 2020).

¹⁹ Od 70. let 20. století byly spory mezi Řeckem a Tureckem o územní práva v Egejském moři a širším východním Středomoří hlavním bodem sporu, který dokonce při několika příležitostech přivedl strany blízko vojenskému konfliktu. Spory mají své kořeny v územních změnách po první světové válce a točí se kolem sporných hranic mezi teritoriálními vodami obou zemí, národním vzdušným prostorem, exkluzivní ekonomickou zónou a kontinentálním šelfem. Toto napětí dále komplikuje jeden z hlavních nevyřešených konfliktů v regionu, kterým je *de facto* politické rozdělení Kypru podle etnických linií v roce 1974. Mezinárodně uznávaná Kyperská republika s úzkými vazbami na Řecko si nárokuje jurisdikci nad celým ostrovem, ale jeho administrativní kontrola je omezena na jižní dvě třetiny, kde většinu obyvatel tvoří řečtí Kypřané. Severní třetinu ostrova spravují turečtí Kypřané, kteří jsou podporováni Tureckem. V roce 1983 prohlásili vůdci tureckých Kypřanů tuto část ostrova za Severokyperskou tureckou republiku (TRNC), nicméně její existenci uznává pouze Turecko.

Libyí z roku 2019 (Tanchum 2020). Úsilí EU, NATO a USA o zmírnění napětí ještě více zdůraznilo konkurenční mezinárodní zájmy a cíle²⁰. Rozhovory mezi Tureckem a Řeckem o územních sporech byly obnoveny v lednu 2021 po pětileté přestávce, nicméně bez významného pokroku v základních otázkách sporu.

5.2.2 Turecké a ruské zájmy v Černém moři

Rusko i Turecko se již dlouhou dobu snaží omezit námořní operace nepobřežních mocností v Černém moři. Aby se Ankara vyhnula provokaci Moskvy, obhajovala omezenou námořní přítomnost NATO v Černém moři. Zákonná práva Turecka dle již zmíněné dohody z Montreux z roku 1936 týkající se omezení plavby civilních a vojenských lodí přes úžiny Bospor a Dardanely poskytla Rusku přesvědčivý důvod pro spolupráci s Tureckem (Flanagan 2020: 204). Nicméně ruské aktivity jako agrese proti Gruzii a Ukrajině, snahy o posílení ruské pozice a projekce námořní síly v Černém moři oslabily a narušily kooperativní přístup mezi zeměmi.

V roce 2015 pozastavilo Rusko účast v Černomořské skupině pro námořní spolupráci (BLACKSEAFOR) a v září 2016 ruský generál Valerij Gerasimov prohlásil, že poměr sil mezi ruskou a tureckou flotilou v Černém moři se za posledních několik let drasticky změnil. Dříve byly bojové schopnosti ruské flotily v příkrém rozporu se schopnostmi tureckého námořnictva a objevovala se tvrzení, že Turecko plně velí Černému moři. Dle Gerasimova se však vojenská rovnováha v Černém moři již posunula směrem k Rusku (TASS 2016). Rozmístění nových průzkumných prostředků, ponorek, letadel a pobřežního obranného raketového systému *Bastion* umožnilo Rusku ještě účinněji bránit přístup do této oblasti námořnictvu a vzdušným silám NATO a posílilo schopnost promítnout moc do východního Středomoří a širšího Blízkého východu (Flanagan 2020: 204). Na základě ruských aktivit v Černém moři začalo opět Turecko vnímat Rusko jako největší vojenskou hrozbu. V oficiálních tureckých prohlášeních vydaných během a po krizi ve vztazích s Moskvou v letech 2015–2016 lze pozorovat hluboké

²⁰ USA například neratifikovaly Úmluvu OSN o mořském právu (UNCLOS), přestože uznávají UNCLOS jako kodifikaci mezinárodního obyčejového práva. Stejně tak Turecko se k UNCLOS nepřidalo. Naopak státy Řecko a Kypr UNCLOS ratifikovaly (United Nations 2022; UNCLOSdebate nedatováno).

znepokojení v souvislosti s ruskými vojenskými schopnostmi a záměry (Flanagan 2020: 205).

V rámci varšavského summitu NATO v roce 2016 vyjádřil Erdogan nespokojenost ohledně nepřítomnosti NATO v Černém moři a poznamenal, že hrozí, že se tato oblast stane „ruským jezerem“ (Tol – Isik 2021). Na summitu poté došlo k dohodě posílit přítomnost NATO v jihovýchodní Evropě a turecké ministerstvo obrany navzdory silnému ruskému odporu s touto iniciativou souhlasilo (Flanagan 2020: 205). Nicméně kvůli turecké zranitelnosti vůči ruskému vojenskému a ekonomickému tlaku vedla turecká balanční strategie mezi NATO a Ruskem mimo jiné k rozhodnutí ze strany Turecka pokračovat v bilaterálním cvičení s ruským námořnictvem v Černém moři. Moskva poté zdůraznila, že přestože je Turecko spojencem NATO, je ochotno zapojit se do regionální bezpečnostní spolupráce s Ruskem (Flanagan 2020: 205).

Případné budoucí zastrašení Turecka ze strany Ruska či podkopání tureckých bezpečnostních zájmů v Černém moři nebo na Blízkém východě ukáží, jak se budou dále vyvíjet vztahy Turecka se spojenci NATO a Ruskem. Dle Flanagana by USA měly v rámci obranné a bezpečnostní spolupráce s Tureckem podniknout řadu kroků. Americká armáda a další služby by například měly pokračovat v prohlubování spolupráce s Tureckem při posilování přítomnosti NATO v jihovýchodní Evropě a v rámci cvičení v Černém moři, konkrétně v programech *Saber Guardian* a *Sea Breeze*. Zapojení Turecka do plánování a cvičení s USA a NATO by mohlo pomoci dosáhnout společného vyhodnocení ruské hrozby a najít způsoby, jak nejlépe jí čelit. Turecko by rovněž bylo ujistěno, že jeho bezpečnostní obavy jsou zohledněny v rámci pohotovostního plánování USA a NATO pro tento region (Flanagan 2020: 205–206). Spolupráce Turecka s ruským námořnictvem a skutečnost, že turecké námořnictvo není nejvyšší prioritou turecké vlády, může mít nepříznivý vliv na spolupráci s USA a NATO v námořních operacích v Černém moři. Oslabení spolupráce by se mohlo předejít pokračujícím zapojením tureckých námořních sil do cvičení s USA a NATO a prozkoumáním dalšího zapojení Turecka k jednotkám, které zajišťují bezpečnostní spolupráci a cvičení v regionu (Flanagan 2020: 206).

5.3 Rivalita na Blízkém východě a v Libyi

Turecko čelí v regionu širšího Blízkého východu otřesům a změnám, které komplikují strategická rozhodnutí Ankary. Znepokojivé jsou obzvláště výzvy spojené s jednáním s tureckými sousedy na jihu. Navzdory přetrvávajícímu vzájemnému podezřívání a hlubokým náboženským a politickým rozdílům udržovaly státy Turecko a Írán v posledních 20 letech pragmatické vztahy a sdílely společné zájmy. Syrská občanská válka a rostoucí íránský vliv v Sýrii a Iráku však vztahy mezi Teheránem a Ankarou narušily. Turecko se obávalo trvalé přítomnosti íránských sil v Iráku a Sýrii kvůli rozšíření regionálního vlivu Íránu v těchto oblastech. Íránské a Íránem podporované síly totiž hrály hlavní roli v operacích na porážku ISIS. Turečtí představitelé pravidelně ostře kritizovali Írán za prosazování sektářských zájmů a „perské expanzivní politiky“ a obviňovali jej z destabilizace regionu (Aljazeera 2017; Cevik 2018). Během občanské války v Sýrii Írán odsoudil tureckou podporu syrské opozice a označil ji za napomáhání teroristům. Íránští vůdci také vyjádřili znepokojení ohledně jednání Ankary s rebely i džihádistickými skupinami v Sýrii (Flanagan 2020: 184).

Turecko a Írán udržují významné ekonomické vazby, ačkoli tradiční turecká závislost na íránské ropě a plynu v posledních letech klesla. V roce 2019 Turecko snížilo dovoz ropy v souvislosti s opětovným uvalením amerických sankcí na Írán. Turecko i v roce 2021 zůstává jedním z největších dovozců íránského plynu, nicméně i v této oblasti došlo ke snížení dovozu, jelikož Turecko zvýšilo dovoz LNG (Badawi 2020; Kalehsar 2020). Základ pro budoucí spolupráci Teheránu a Ankary tvoří sdílené zájmy na rozšiřování obchodu, a to zejména v oblasti energetiky, a také na spolupráci při zabezpečování hranic, snižování nadnárodní kriminality a omezování vlivu neregionálních mocností v sousedství. Další vývoj turecko-íránských vztahů však zůstává nejistý vzhledem k celkově rozdílným regionálním a bezpečnostním zájmům obou zemí, obavám z íránského jaderného programu a přetrvávající vzájemné nedůvěře. Ankara má rovněž obavy z íránského vlivu na Bagdád a zachovává si silný zájem na ochraně turkmenského obyvatelstva v severním Iráku. Turecko bude i nadále podporovat snahy USA zabránit Íránu v tom, aby se stal regionálním hegemone, ale konkrétní turecká

politika vůči Íránu, Iráku a Sýrii bude často v rozporu s přístupy USA. Ankara sdílí obavy USA a Evropy, že Írán plánuje vybudovat vojenský zásobovací a ropovodní koridor přes části Iráku a Sýrie do Středoziemního moře, který by vedl podél stejné hranice. Turecko navíc sdílí americký a evropský zájem na omezení ruského vlivu v Sýrii a východním Středomoří, přestože Ankara jednala s Moskvou i Teheránem ve snaze ukončit konflikt (Flanagan 2020: 185).

Tureckou prioritou v Iráku je čelit hrozbám vůči bezpečnosti Turecka v souvislosti s působením PKK, která na iráckém území udržuje takzvaná *safe havens* neboli bezpečná útočiště. Další výzvou pro Ankaru jsou, navzdory obecně pozitivním vztahům mezi Tureckem a iráckou Kurdistánskou regionální vládou (KRG), snahy iráckých Kurdů o nezávislost, které by mohly posílit secesionistické nálady také mezi Kurdy v Turecku. Turecko provádí nálety proti PKK v Iráku od roku 2007, přičemž v roce 2020 podniklo velkou vzdušnou a pozemní ofenzivu zaměřenou na *safe havens* PKK. Tuto tureckou ofenzivu odsoudila irácká ústřední vláda i KRG, která následně požádala USA, aby prozkoumaly škody způsobené tureckými nálety (Zaman 2020). Turecko začalo rozvíjet politické a ekonomické partnerství s KRG a od roku 2012 posílá turecká společnost *Powertrans* kurdskou ropu na světové trhy přes Turecko (Balci 2014: 21). Během let 2013–2014 dokončila KRG s politickou a finanční pomocí Turecka výstavbu nezávislého ropovodu nazývaného KRI-Turecko a zahájila vývoz ropy ropovodem, což bylo pro kurdský ropný průmysl historickým úspěchem. USA však nepodporují silné energetické partnerství mezi Ankarou a Erbillem, jelikož se obávají, že daná spolupráce Turecka a KRG nasměruje bagdáskou šíitskou vládu blíže k Teheránu. Další obavy ze strany amerických představitelů se týkají případné destabilizace Iráku a řetězové reakce, která by mohla vést až k násilnému rozpadu země (CESRAN 2017). V roce 2017 KRG uspořádalo referendum o nezávislosti Kurdistánu, které neuznala irácká vláda ani mezinárodní společenství, včetně Íránu, Turecka, USA či EU. Turecko referendum odmítlo, jelikož je zásadně proti zřízení nezávislého kurdského státu ve svém regionu a tyto snahy považuje za ohrožení turecké územní celistvosti a národní bezpečnosti. Ankara si nicméně i nadále cení autonomie KRG, jelikož ji považuje za důležitého partnera nejen

v oblasti obchodu, ale také jako protiváhu k íránskému vlivu na Bagdád. Co se týče írácké ústřední vlády, Turecko se obává ovlivnění šíitských vůdců Íránem a nesouhlasí se zacházením íráckých bezpečnostních sil a šíitských milic s íráckými sunnitskými Araby a etnickými Turkmeny. Další neshody v írácko-tureckých vztazích by mohly vznikat také kvůli přítomnosti turecké armády v severním Iráku a na základně v Bashiqa u Mosulu, kde udržuje pozice asi 2000 tureckých vojáků (Flanagan 2020: 185).

Arabské státy na jihu od Turecka dlouho považovaly Ankaru za vysoce schopného sunnitského partnera pro oslabení íránského postavení v rámci regionu, zejména s ohledem na růst íránského vlivu v Iráku a Sýrii. Pragmatičtější politika Turecka vůči Íránu a Sýrii zklamala arabský svět, ale udržení Turecka jako klíčového partnera zůstává pro tyto státy prioritou. Změny, které nastaly s příchodem AKP k moci, a to zejména podpora Muslimského bratrstva ze strany této turecké vlády, narušily vztahy Turecka se Spojenými arabskými emiráty (SAE) a Egyptem (Svetlova 2021). Vlády těchto sunnitských arabských států podporují tradiční autoritářské modely vládnutí v regionu a na Turecko nahlíží podezřívavě právě kvůli sympatiím turecké vlády k islamistickým politickým skupinám a úzkým vztahům s Katarem (England – Pitel – Kerr 2020). Katar a Turecko budují strategické partnerství založené na prohlubování ekonomických zájmů, armádní spolupráci a sdílené vizi, že politický islám hraje klíčovou roli v rozvoji regionu. Snahy Kataru o reintegraci s arabskými sousedy v Zálivu mohou poněkud omezit spolupráci s Tureckem, nicméně katarské zdroje pomohly Turecku zlepšit jeho finanční krizi a podpořit regionální vojenskou pozici (Tastekin 2021). Napětí mezi Tureckem a sunnitskými arabskými státy bylo posíleno také tureckou vojenskou přítomností na základnách v Kataru a Somálsku (Daily Sabah 2020). Odlišné priority Ankary a arabských hlavních měst budou pravděpodobně i nadále vytvářet překážky pro USA při získávání podpory pro regionální iniciativy, jako se to stalo například při snahách o sestavení koalice proti ISIS (Flanagan 2020: 186).

Výraznou proměnu vztahů lze pozorovat mezi Tureckem a Izraelem. Zatímco během 90. let a na počátku 21. století byly vazby mezi těmito zeměmi

velmi úzké, v průběhu Erdoganovy vlády se vzájemné vztahy značně zhoršily. Ke zhoršení vztahů výrazně přispěl již zmíněný incident *Mavi Marmara* z roku 2010. Po 6 letech od této události oznámily státy Turecko a Izrael úplné obnovení diplomatických vztahů, přičemž dohoda o usmíření zahrnovala závazek Izraele zaplatit 20 miliónů dolarů jako odškodné rodinám zabitých na *Mavi Marmara* (BBC 2016). I přesto však zůstávají bilaterální vztahy napjaté. Izraelci odsuzují vztahy Turecka s palestinskou sunnitskou islamistickou militantní skupinou Hamás, kterou USA označují za teroristickou organizaci (U.S. Department of State nedatováno). USA odsoudily Erdoganovy islamistické sympatie a v srpnu 2020 tehdejší mluvčí ministerstva zahraničí USA Morgan Ortagus prohlásila, že turecké spojenectví s Hamásem vede k izolaci Turecka od mezinárodního společenství, poškozují zájmy palestinského lidu a podkopává celosvětové úsilí zabránit teroristickým útokům zahajovaným v Gaze (Ortagus 2020). Dle některých zpráv se v Turecku nacházejí agenti Hamásu, kteří se podílejí na plánování útoků na izraelské cíle (Sanchez 2019; Gross 2021). V září 2019 označilo ministerstvo financí USA prostřednictvím protiteroristických sankčních orgánů řadu jednotlivců a subjektů zapojených do terorismu, přičemž někteří z nich sídlí v Turecku a v minulosti se podíleli na poskytování materiální podpory Hamásu (U.S. Department of Treasury 2019). Turečtí vůdci často odsuzují izraelské zacházení s Palestinci v pásnu Gazy a Erdogan se rovněž stavil do opozice vůči různým politikám USA proti palestinským postojům, jako bylo například uznání Jeruzaléma za hlavní město Izraele v roce 2017 či podpora izraelské normalizace vztahů s arabskými státy SAE, Bahrajnem nebo Súdánem. Po přestěhování americké ambasády v květnu 2018 do Jeruzaléma vyhostilo Turecko izraelského velvyslance ze země, přičemž toto rozhodnutí vedlo ke stejnému kroku také ze strany Izraele, tedy k vyhoštění tureckého velvyslance v Izraeli (Karadeniz – Gumrukcu 2018). Velvyslanci se ani v roce 2021 stále nevrátili. Někteří pozorovatelé označili negativní prohlášení Erdogana a dalších tureckých představitelů o Izraeli, sionismu a různých regionálních a globálních trendech za antisemitské (Smith 2018). Také americké ministerstvo zahraničí v květnu 2021 obvinilo Erdogana z antisemitských komentářů a vyzvalo turecké vůdce, aby se

zdrželi poznámek, které by mohly vyvolat další násilí (Price 2021). Zlepšení turecko-izraelských vztahů čelí velkým překážkám, a to především kvůli konfrontačnímu postoji AKP vůči Izraeli, hluboké nedůvěře mezi vládami obou zemí, které jsou v roce 2021 u moci, a také rozdílům v postoji k palestinské otázce. Washington by mohl povzbudit obě vlády, aby se vyhnuly eskalační rétorice v citlivých otázkách a ztlumily ideologické rozdíly. To by dle Flanagana mohlo vytvořit prostor pro spolupráci v rozvoji energetických zdrojů a infrastruktury, v boji proti iránským regionálním aspiracím a proti terorismu. Spojenectví Izraele a NATO by rovněž mohlo podpořit americko-turecko-izraelskou spolupráci, která však závisí na pokračující turecké podpoře (Flanagan 2020: 186).

Soupeření Turecka se sunnitskými arabskými státy se promítá také do Libye. Turecká intervence v libyjské občanské válce byla v některých ohledech v souladu se zájmy USA – pomohla čelit ruskému vlivu a stabilizovala vládu podporovanou OSN. Nicméně pokus Ankary využít svůj vliv na Vládu národní jednoty (GNA) k převrácení námořního a energetického obrazu východního Středomoří vyvolal napětí ve Washingtonu a celkově zkomplikoval libyjskou krizi (AP – Reuters 2019). Turecko hrálo významnou roli v konfliktu v Libyi od konce roku 2019, kdy turečtí představitelé uzavřeli bezpečnostní dohodu a již zmíněnou dohodu o námořních hranicích s libyjskou GNA, kterou v té době uznaly USA a Rada bezpečnosti OSN. Turecký vojenský personál poté začal poskytovat poradenství a materiální podporu jednotkám na západě Libye, které mají přátelský vztah k islamistům a bojují proti hnutí Libyjské národní armády (LNA) Khalify Haftara (Department of Defense Office of Inspector General 2020). Toto hnutí podpořily například státy Egypt, SAE, Rusko a další. Po dosažení příměří v říjnu 2020, které zprostředkovala OSN, schválili Libyjci v březnu 2021 novou Vládu národní jednoty (GNU). Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 2570 z dubna 2021 vyzývá ke stažení všech žoldáků a zahraničních bojovníků z Libye, avšak Turecko bylo ohledně těchto kroků zdrženlivé. Turecký ministr obrany Hulusi Akar v květnu 2021 prohlásil, že turečtí vojáci a syrští žoldáci v Libyi zůstanou, aby ochránili zájmy Ankary v Libyi a také zájmy Libyjců (United Nations 2021; Guesmi 2021). Ankara rovněž vyjádřila obavy ohledně budoucího vedení Libye a

jejího politického směřování (Xinhua 2021). Zapojení Turecka v Libyi posílilo turecké spory ve východním Středomoří a soupeření s ostatními státy v regionu. Během roku 2021 se Turecku podařilo zmírnit napětí se sunnitskými arabskými vládami, a to zejména po návštěvě *de facto* vůdce SAE Shaykha Mohammada bin Zayida al Nuhayyana v listopadu 2021 v Ankaře a po dosažení dohody mezi Tureckem a SAE o hospodářské spolupráci a investicích (Coskun 2021).

6 Vztahy Turecka s dalšími sousedy a důsledky pro zájmy USA

6.1 Rusko, Kavkaz a Střední Asie

Historicky byly turecko-ruské vztahy nepřátelské, definované zejména soutěží o vliv a moc v oblasti Černého moře. Jisté oteplování ve vztazích mezi zeměmi bylo patrné od konce studené války a bylo do značné míry způsobeno sdílenými zájmy na rozšíření ekonomických a energetických vazeb. V posledních letech docházelo ke zlepšení turecko-ruských vztahů zejména díky úzkým osobním vazbám mezi Erdoganem a Putinem, dvoustranné diplomatické a vojenské koordinaci v Sýrii a tureckému nákupu ruských systémů protivzdušné obrany S-400. Ačkoli tedy existuje celá řada sdílených zájmů, neméně výrazné jsou také třetí body a sporné oblasti, mezi které patří posilování ruské vojenské přítomnosti v Černém moři, přetrvávající rozdíly mezi politikami a cíli jednotlivých zemí na Blízkém východě, a to zejména v Sýrii, napětí způsobené zájmem Turecka zachovat si bezpečnostní záruku NATO a snahou Moskvy odlákat Ankaru od Aliance, která představuje značné překážky pro budování hlubokého dvoustranného partnerství.

K výraznému oslabení turecko-ruských vztahů došlo v letech 2015–2016, a to konkrétně poté, co Turecko sestřelilo ruské letadlo poblíž turecko-syrské hranice. Ruskou odpovědí bylo uvalení dočasných ekonomických sankcí, včetně zmrazení práce na plynovodu pro přepravu ruského plynu do Evropy přes Turecko (Stubbs – Solovyov 2016). I přesto si v dalších letech Erdogan s Putinem vypěstovali úzké vztahy, což se projevilo i ruskou podporou turecké vládě při pokusu o převrat v roce 2016. V následujících letech Putin umožnil Turecku provádět v severní Sýrii vojenské operace proti YPG, které pomohly stáhnout kurdské síly z území a snížit počet uprchlíků u tureckých hranic (Scazzieri 2021).

Na Kavkaze má Turecko úzké vojenské vazby s Ázerbájdžánem. V měsících před vypuknutím ozbrojeného konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem v roce 2020 Ankara výrazně zvýšila vývoz zbraní do Baku, mezi které patřily ozbrojené letouny *Bayraktar TB2*, které Ázerbájdžán použil k ničivým útokům proti arménským pozemním silám (Iddon 2021b). Strategické

partnerství mezi Tureckem a Ázerbájdžánem přináší USA výhody v podobě zvýšení vlivu Západu na jižním Kavkaze a ve Střední Asii. Turecká přítomnost na jižním Kavkaze je pro USA důležitá především proto, že Turecko je jediným hráčem, který je schopen čelit Rusku (Socor 2021). Bilaterální vztahy Ázerbájdžánu s Tureckem rovněž významně posílily jeho interakci s NATO. Ázerbájdžán se například pravidelně účastní mnohonárodních bojových cvičení a horských výcviků v Gruzii spolu se členy Aliance (Gurbanov 2019).

Již zmíněná turecká vize z počátku 90. let 20. století o oživení kulturních a ekonomických vazeb mezi turkickými národy ve Střední Asii a Kaspickém moři za účelem vytvoření turkické unie, která by posílila regionální rozvoj a rozšířila vliv Turecka, nebyla realizována. Díky rozvojové a vzdělávací pomoci středoasijským zemím ze strany turecké vlády a dalších nevládních organizací však za poslední desetiletí značně vzrostly investice a stavební projekty v regionu. Turecko rovněž podporuje cvičení NATO v rámci Partnerství pro mír (*Partnership for Peace*) ve Střední Asii a ve svém výcvikovém středisku vycvičilo středoasijské armády (Flanagan 2020: 188). Kromě toho se Turecko podílí i na cvičení *Steppe Eagle* pod vedením NATO v Kazachstánu, kterého se účastní členské státy Aliance a středoasijské partnerské armády (Daly 2015).

Největší výzvou pro USA v tomto regionu je již několikrát zmíněný turecký nákup ruského protivzdušného systému S-400. Toto rozhodnutí mělo pro Turecko za následek ztrátu spojenců v americké armádě, která je tradičně jedním z nejsilnějších zastánců americko-turecké aliance (Scazzieri 2021). USA by měly očekávat, že Turecko zůstane nepředvídatelným partnerem, který bude balancovat mezi spoluprací s NATO a Ruskem podle toho, jak se budou měnit jeho národní zájmy. Jinými slovy bude turecká spolupráce nebo konfrontace s Ruskem, ale i dalšími aktéry, záviset na konkrétních okolnostech každého problému. Toto tvrzení podporuje i pokračující turecká diverzifikace dovozu energie a obranná spolupráce s Ruskem. Snahy Turecka stát se vlivnějším aktérem na Kavkaze a ve Střední Asii budou pravděpodobně i nadále podkopávány omezenými zdroji a vnitropolitickými nepokoji v zemi. Dalším tureckým zájmem je posílit integraci na Kavkaze prostřednictvím spolupráce s Gruzii a Ázerbájdžánem kvůli ochraně

východo-západního ekonomického a energetického tranzitního koridoru. Turecko posiluje suverenitu a nezávislost zmíněných zemí, čímž podporuje zájmy USA a EU v tomto regionu. Na druhou stranu vnímání Turecka ze strany Gruzie a Ázerbájdžánu jako mostu k euroatlantickému politickému a bezpečnostnímu rámci bylo oslabeno tureckou spoluprací s Ruskem a napjatými vztahy Turecka s EU a se spojenci v NATO (Flanagan 2020: 187–188). Tbilisi a Baku stále považují Ankaru za jistou protiváhu k Moskvě v regionu, nicméně Ankara bude pravděpodobně i v budoucnu opatrná co se týče případné konfrontace s Ruskem.

6.2 Vztahy mezi EU a Tureckem

Turecko podalo žádost o plné členství v EU v roce 1987 a od té doby probíhala přístupová jednání, která však byla pozastavena v roce 2016, a to kvůli kritice ze strany EU ohledně porušování lidských práv a zásad právního státu v Turecku (European Parliament 2016). V roce 2018 Rada pro obecné záležitosti EU uvedla, že se Turecko stále více vzdaluje Evropské unii a přístupová jednání se proto oficiálně zastavila (Council of the European Union 2018: 13). Prohlubující se napětí mezi EU a Tureckem v posledních letech je často připisováno konfrontační politice Ankary (Toygur 2022).

Turecké vztahy s EU rovněž ovlivňuje spor Řecka a Turecka v řadě otázek, včetně etnického rozdělení Kypru a nelegálních tureckých průzkumů plynu v oblasti východního Středomoří v řecké a kyperské výlučné ekonomické zóně v roce 2020. Členské státy EU Kypr a Řecko označily dané turecké aktivity za zásah do své suverenity (ČTK 2021). Také evropští poslanci odsoudili kroky Turecka a vyjádřili plnou solidaritu s Řeckem a Kyprem. Turecko bylo vyzváno, aby okamžitě ukončilo další nezákonné průzkumy v těchto vodách a zastavilo „nacionalistickou válečnou rétoriku“ (European Parliament 2020).

Mezi další problémy v pokračující spolupráci patří také zahraničně-politické kroky Erdogana, který například v roce 2020 povzbuzoval migranty k překročení řeckých hranic a vyzíval občany Turecka k bojkotu francouzského zboží (Koutsokosta – Liboreiro 2021; Urbanová 2020). Na zasedání v prosinci 2020 Evropská rada poznamenala, že Turecko se zapojuje do jednostranných akcí

a provokací a nejedná v zájmu EU (European Commission 2021b). V průběhu roku 2021 došlo k obnovení vyjednávání mezi Erdoganem a evropskými lídry. EU uvedla, že je ochotna posílit s Tureckem obchodní spolupráci v případě uplatňování vstřícného přístupu k partnerům v oblasti východního Středomoří (Council of the European Union 2021). Dobré vztahy s Tureckem jsou pro EU důležité i kvůli zastavení migrace ze Sýrie, Afghánistánu, Pákistánu a Íránu. Turecko má naopak zájem o udržení obchodních vazeb s EU jako se svým největším obchodním partnerem (Riegert 2021).

Debaty o tom, do jaké míry Turecko splňuje standardy EU, se zintenzivnily v posledních letech v souvislosti s vnitropolitickými problémy v Turecku a upevněním Erdoganovy moci. V Turecku dlouhodobě dochází k porušování lidských práv a omezování svobody slova a tisku. EU vyjádřila nespokojenost a obavy rovněž kvůli omezování politických stran a odstoupení Turecka od Istanbulské úmluvy (Hurst 2021). Erdogan se rozhodl stáhnout Turecko z této klíčové evropské konvence zaměřené na boj proti násilí na ženách a tento krok byl ranou i pro turecké hnutí za práva žen, které říká, že domácí násilí a vraždění žen jsou v Turecku na vzestupu (Yalcinalp 2021). Předsedkyně Evropské komise Ursula Von der Leyen vyzvala Erdogana, aby změnil své rozhodnutí odstoupit od Istanbulské úmluvy a uvedla, že se jedná o první mezinárodní závazný nástroj v boji proti násilí na ženách a dětech a pro úspěšný globální boj proti tomuto násilí je potřeba co nejvíce spojenců (France 24 2021b). Vyhlídky na vstup Turecka do EU jsou tedy i pro následující roky mizivé. Turecko zdaleka nesplňuje pravidla pro přistoupení k EU známá jako kodaňská kritéria, podle kterých musí mít kandidátská země instituce zaručující demokracii, právní stát a lidská práva a také dobře fungující tržní ekonomiku (Toygur 2022).

V posledních letech se pro EU a Turecko stal typickým transakční přístup ke spolupráci (Toygur 2022). Vztahy mezi těmito zeměmi se tak v následujícím období pravděpodobně zaměří úzce na volný obchod, migraci a boj proti terorismu, nicméně vzhledem k přetrvávajícím neshodám v těchto otázkách bude obtížné vytvořit v blízké budoucnosti i tento model vztahu. Ankara rovněž nezměnila svůj postoj vůči Kypru ani východnímu Středomoří, Erdoganova vláda

nezmírnila domácí represe a nedochází tak k posilování právního státu (Scazzieri 2021). To vše znamená, že napětí mezi Tureckem, EU a USA pravděpodobně poroste. Úplné zhroucení vztahů mezi Tureckem a EU by však mělo hluboké ekonomické a politické dopady pro obě strany a stejně tak by bylo škodlivé pro USA. Rozpad této spolupráce by znamenal významné selhání schopnosti EU posílit politické reformy ve třetích zemích s cílem zajistit stabilitu. Snižuje se také turecký zájem připojovat se k misím EU a potvrzovat tak svou příslušnost k Západu, což bude mít za následek nejen omezení angažovanosti Ankary v misích Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP), ale také zatahování bilaterálních konfliktů do NATO, což povede k podkopávání soudržnosti Aliance (Flanagan 2020: 189).

7 Nastínění dalšího možného vývoje americko-tureckých vztahů

Po předchozí analýze a na základě získaných poznatků v této práci nastiňuji 4 potenciální možnosti dalšího vývoje turecké zahraniční politiky a hodnotím případné dopady na vztahy s USA.

- 1) *Turecko jako problematický spojenec*: První možností je, že Turecko bude i nadále problematickým a občas nestabilním spojencem, nicméně zůstane oddané operacím NATO a bude se i nadále spoléhat na záruku kolektivní bezpečnosti Aliance. Vztahy s USA a Evropou zůstanou transakční, avšak rozdíly a neshody nebudou výrazně narušovat tuto spolupráci.
- 2) *Nové směřování Turecka*: Dalším možným vývojem by byla porážka Erdogana v tureckých volbách v roce 2023, přičemž nová vláda by obnovila zahraniční a bezpečnostní politiku více orientovanou na Západ. To by mohlo vést k posílení politické a obranné spolupráce USA a Evropy s Tureckem, zlepšení vztahů Turecka s Izraelem a arabskými státy a pokroku v kurdských a kyperských záležitostech. Otázkou ovšem zůstává, do jaké míry by případný nástupce Erdogana mohl změnit tureckou politiku založenou na určitých geopolitických, historických a ekonomických úvahách.
- 3) *Turecko a strategické balancování*: Turecko by se v budoucnu také mohlo stát strategickým „balancujícím“ a snažit se otevřeněji vyvážit vazby se spojenci v NATO a novými partnery v Eurasii, zejména s Ruskem a Íránem. Turecko by se občas zaměřilo na podporu západních spojenců, nicméně vytvářelo by měnící se koalice. Tato strategie již byla nastíněna v Erdoganově volebním manifestu z roku 2018 a odráží názory dalších politiků AKP a MHP. Tento potenciální vývoj by zkomplikoval americké úsilí čelit Rusku či Íránu a bude pravděpodobnějším, pokud sporné otázky s USA a EU zůstanou nevyřešené.
- 4) *Rozšíření tureckého vlivu v Eurasii*: Čtvrtý možný scénář by nastal v případě, že by vzájemná podezřivost a politické rozdíly mezi USA a Tureckem dosáhly bodu zlomu a Turecko by se rozhodlo formálně opustit

NATO a pokračovat v užší spolupráci a sbližování s partnery v Eurasii a Střední Asii. To by mělo za následek vzdálenější a nepřátelštější vztahy s americkými partnery a posílení rizika případných vojenských incidentů. Tyto výše nastíněné možnosti vývoje turecké politiky jsou založeny na nejproblematictějších bodech v zahraniční politice Turecka vůči USA. Jednotlivé scénáře by mohly nastat v případě, že by dané problémy zastínily ty ostatní. Všechny dané možnosti jsou spíše alternativami, které se mohou rozvinout v důsledku určitého tureckého vnitřního i vnějšího vývoje.

Budoucnost vztahů mezi USA a Tureckem nicméně závisí i na řadě dalších faktorů. Za prvé záleží na tom, zda si Erdogan udrží kontrolu v zemi vzhledem k měnové krizi a obavám o dodržování lidských práv a právního státu a zda Turecko bude schopno vytvořit si vlastní sféru vlivu pomocí vojenské a ekonomické spolupráce, včetně obranného exportu. Další vývoj bude jistě také ovlivněn případným rozhodnutím Turecka plně zprovoznit ruský systém S-400 či nakoupit další ruské zbraně. V případě, že by Turecko nakoupilo další ruskou vojenskou techniku, vedlo by to skoro jistě k uvalení dalších sankcí ze strany USA, což by negativně ovlivnilo tureckou ekonomiku. Reakce USA na tureckou akvizici S-400 by rovněž mohly ovlivnit vztahy USA s dalšími klíčovými partnery, kteří zakoupili nebo mohou v budoucnu zakoupit pokročilé zbraně z Ruska. Jedná se především o Indii, Egypt, Saúdskou Arábii a Katar. Pokud by se Turecko naopak rozhodlo vzdát se ruského systému S-400, mohlo by to vést k narušení spolupráce s Ruskem a řadě dalším negativním důsledkům. Rusko by například mohlo tlačit na Ankaru v otázce Sýrie podporou YPG.

Bilaterální vztahy v neposlední řadě ovlivní také pokračování a vývoj různých regionálních krizí, včetně Sýrie, Libye a východního Středomoří, přičemž daný vývoj bude mít dále dopady na turecké vztahy s klíčovými aktéry, jako jsou USA, Rusko, EU, Čína, Izrael, Írán a sunnitské arabské vlády. Především syrská otázka zůstává velkou výzvou pro další americko-tureckou spolupráci. USA pravděpodobně budou pokračovat v podpoře YPG, aby zabránily „oživení“ ISIS, čelily íránskému vlivu a zachovaly si určitou páku k ukončení občanské války v Sýrii. V případě, že Turecko zahájí nové rozsáhlé vojenské operace proti YPG

a PKK v Sýrii nebo Iráku, je pravděpodobné, že USA budou tyto akce považovat za destabilizující.

Na programu Bidenovy administrativy rovněž pravděpodobně zůstane krize ve východním Středomoří, kterou lze v nejlepším případě znovu zmrazit, což by znamenalo zahájení bilaterálních jednání mezi Tureckem a Řeckem, přičemž obě strany sporu by se musely zdržet posílání lodí do sporných vod za účelem průzkumu. Ve východním Středomoří bude navíc spíše docházet ke koordinaci politik mezi USA a Evropou.

Podobně soudní spor s tureckou státní bankou Halkbank související se sankcemi USA vůči Íránu bude i nadále představovat komplikaci pro americko-turecké vztahy. V současném politickém klimatu je nepravděpodobné, že by došlo k vyřešení některého z hlavních sporných bodů mezi Tureckem a USA.

8 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak se v letech 2003–2021 proměnily vztahy mezi Tureckem a USA. Pro dosažení tohoto cíle jsem analyzovala zahraniční politiku Turecka v uvedeném období a zkoumala konkrétní události a zahraničně-politické kroky tureckého prezidenta Recepta Tayyipa Erdogana. Na základě mého výzkumu byla potvrzena hypotéza, že změna zahraniční politiky Turecka po nástupu AKP k moci měla za následek zhoršení vztahu k USA.

Za posunem Turecka k asertivnější a nezávislejší zahraniční politice stojí v první řadě Erdoganova ambice obnovit Turecko jako regionální mocnost nezávislou na Západě. Ankaru vybuodovala silný obranný průmysl, rozšířila své vojenské síly a zřídila vojenské základny v Iráku, Libyi, Kataru, Somálsku a Sýrii. Aby Turecko vytvořilo protiváhu k Západu, navázalo také užší vztahy s Ruskem. Domácí politika Turecka rovněž podpořila Erdoganovy ambice. Po vytvoření aliance mezi AKP a ultranacionalistickou MHP došlo k upevnění nacionalistické voličské základny v Turecku a militarizovaná zahraniční politika pomohla odvrátit pozornost od ekonomických potíží země.

Po vítězství AKP v parlamentních volbách 2002 prošla turecká zahraniční politika zásadním vývojem a změnami. AKP implementovala do svého stranického programu Davutogluovu doktrínu strategické hloubky, která konstatovala tureckou bezkonkurenční geografickou výhodu a historickou sílu. Davutoglu ve svém díle hovoří o reorientaci Turecka směrem k jeho východním sousedům a odklonu od předchozích západních partnerů. Přestože dle doktríny nemá dojít k přerušení spolupráce Turecka s USA či EU, Davutogluova vize výrazně mění charakter vztahů s těmito zeměmi. Politiku „nulových problémů“ se sousedy, která je součástí této doktríny, praktikoval Erdogan v prvních letech svého působení. V praxi se to projevovalo asertivnější zahraniční politikou Turecka, balancováním a ponecháváním otevřených možností při řešení různých záležitostí. V posledních letech se Erdogan zaměřil na budování postavení Turecka v islámském světě a navazování partnerství s Ruskem či Íránem, což bylo patrné zejména během syrské občanské války v roce 2015. Na druhou stranu došlo ke

zhoršení vztahů s Irákem, Egyptem a dalšími arabskými státy a Turecko začalo více spoléhat samo na sebe při bránění svých hodnot a zájmů.

USA, Turecko a NATO sdílí mnoho společných strategických zájmů, včetně boje proti terorismu, udržování míru na Blízkém východě, omezování růstu ruské a íránské moci či rozšiřování energetických tranzitních koridorů. I v těchto otázkách však přetrvávají značné rozdíly, a to především v politikách, které mají tyto zájmy prosazovat. Problémy a výzvy pro pokračující americko-tureckou spolupráci existují i v řadě dalších oblastech, přičemž je lze seskupit do tří širokých kategorií: 1) lidská práva, demokracie a právní stát; 2) obranná spolupráce a strategická orientace; a 3) regionální konflikty.

V oblasti lidských práv, demokracie a právního státu došlo v Turecku v posledních letech ke zhoršení. Americké administrativy tradičně upozorňovaly na tyto problémy, nicméně Bidenova administrativa je v tomto ohledu ještě důraznější. Erdogan uvěznil politické oponenty, umlčel tisk a převzal autoritářské pravomoci. Situace se dramaticky zhoršila obnovením kurdského konfliktu v roce 2015 a neúspěšným pokusem o vojenský převrat v roce 2016, kdy Washington vyjádřil obavy z Erdoganovy autoritářské vlády. Erdogan společně s dalšími tureckými představiteli kritizoval USA, že nereagovaly na žádost o vydání Fethullaha Gulena, který byl dle nich organizátorem puče v červenci 2016 a rovněž vůdcem hnutí, které Turecko označuje za teroristickou organizaci. V Turecku se od té doby posílily protiamerické nálady, stejně jako pochybnosti o spolehlivosti USA v zajištění bezpečnosti a stability Turecka. Na druhé straně USA a státy EU projevíly obavy o zachování a dodržování právního státu a občanských svobod v Turecku. Biden dokonce Turecko nepozval ani na Summit pro demokracii v prosinci 2021.

Co se týče obranné spolupráce, turecký nákup systému protivzdušné obrany S-400 zůstává jednou z největších výzev ve vztazích mezi Tureckem a USA. Washington již řadu let požaduje, aby se Turecko daného systému vzdalo, nicméně Ankara zatím nebyla ochotna tento americký požadavek splnit a naopak zvažuje pořízení dalšího ruského vybavení. Pořízení S-400 také zpochybnilo celkovou strategickou orientaci Turecka a jeho spolehlivost jako spojence. Odpovědí USA

bylo také vyřazení Turecka z programu F-35 a uvalení sankcí dle CAATSA. Kongres rovněž blokoval modernizaci turecké flotily F-16, o kterou turečtí představitelé znovu požádali na podzim roku 2021. Znepokojení ohledně turecké akvizice S-400 vyjádřili i čelní představitelé NATO, kteří upozornili, že daný systém představuje bezpečnostní hrozbu a nelze jej integrovat do vojenské architektury Aliance. Turecký nákup S-400 a reakce USA v rámci CAATSA budou mít dopad také na soudržnost NATO a evropskou obranu. Turecká ztráta F-35 a další důsledky nákupu S-400 signalizují, že turecká rozhodnutí o zadávání zakázek v oblasti obrany nedávají příliš smysl z racionálního a realistického hlediska zahraniční politiky. Jedním z možných vysvětlení je turecká motivace snížit závislost na Západě a diverzifikovat zahraniční zdroje zbraní. Rovněž prohlášení tureckých představitelů, že si Turecko jako suverénní stát může nakupovat zbraně, od koho chce, je v rozporu se západní bezpečnostní architekturou, která je navržena k ochraně demokratického pořádku před ruskou agresí, a Západ je tak rozhodně nemůže ignorovat.

Turecký odklon od Západu a změnu kurzu zahraniční politiky potvrzuje také zapojení Turecka do regionálních konfliktů na Blízkém východě, ve východním Středomoří či na Kavkaze. Nutnost turecké angažovanosti v zahraničí je založena na Erdoganových nacionalistických a „neo-osmanských“ tendencích, dle kterých by Turecko mělo obnovit svou regionální prestiž. Hlavním zdrojem americko-tureckého napětí v zahraničí zůstává Sýrie. Konflikt a s ním spojená uprchlická krize jsou hluboce zapleteny do turecké vnitřní politiky. Ankara od roku 2016 zahájila 4 významné vojenské intervence v Sýrii zaměřené především na syrskou skupinu YPG. Cílem těchto intervencí bylo zabránit vzniku autonomního státu vedeného Kurdy podél jižní hranice Turecka kvůli obavám o posílení povstání PKK. Ankara považuje YPG za křídlo PKK a tedy za hlavní teroristickou hrozbu pro Turecko. USA naopak YPG podporovaly v boji proti ISIS a zastřešily tuto kurdskou skupinu pod širší koalici SDF, která ISIS porazila a i v roce 2021 zůstává blízkým americkým partnerem a silou udržující křehkou stabilitu v Sýrii.

Kromě zahraničně-politických rozdílů týkajících se Sýrie, Kurdů, Íránu, Ruska a izraelsko-palestinských otázek existuje i několik dalších problémů, které

oslabují strategické partnerství mezi USA a Tureckem. Obamova administrativa byla od roku 2009 odhodlána prohloubit regionální a globální spolupráci s Tureckem, a to především prostřednictvím spolupráce a prosazování společných zájmů na širším Blízkém východě. Nicméně neshody ohledně Libye, íránské jaderné otázky, Muslimského bratrstva a syrské občanské války omezily realizaci této vize. Bilaterální vztahy mezi zeměmi též dostaly tvrdou ránu ve chvíli, kdy se Trump rozhodl přesunout americkou ambasádu v Izraeli z Tel Avivu do Jeruzaléma. Od roku 2018 komplikuje americko-turecké vztahy také kauza státní turecké banky Halkbank, která byla obviněna mimo jiné z pomoci Íránu vyhnout se americkým sankcím. Tento případ zůstává hlavním bodem napětí mezi zeměmi i v roce 2021.

Erdogan za dobu svého působení praktikoval nezávislejší kurz zahraniční politiky a zaměřil se na snahy vybudovat z Turecka silnou mocnost s nižší závislostí na Západě. Za tímto účelem přijal transakční přístup k tradičním spojencům a prohloubil vztahy s Ruskem a dalšími zeměmi. Turecko si nechce vybírat mezi spoluprací s Ruskem a Západem, což však znamená, že země již není stejně spolehlivým západním spojencem, jakým byla dříve. Přes všechny přetrvávající společné strategické zájmy USA a Turecka budou všechny zmíněné problémy představovat velkou výzvu pro pokračující spolupráci. Bezpečnostní a geopolitické priority obou stran se výrazně rozcházejí, a proto by země měly vzájemně snížit svá očekávání a pokusit se vybudovat novou podobu vztahu s jasně definovanými cíli a hranicemi. Jelikož je nepravděpodobné, že by se některý z hlavních bodů sporu podařilo v blízké budoucnosti vyřešit ke spokojenosti obou stran, Turecko a USA by se měly zaměřit na oblasti společných zájmů a obav, jako je například Černé moře, kde se zájmy obou stran překrývají.

9 Seznam zdrojů

AK Parti (nedatováno). Ana Sayfa/ Parti/ Parti Programı. *AK Parti* (<https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>, 8. 2. 2022).

Aktas, Ihsan (2021). What has changed in Turkey's domestic politics? *Daily Sabah*. 24. 7. 2021 (<https://www.dailysabah.com/opinion/columns/what-has-changed-in-turkeys-domestic-politics>, 17. 3. 2022).

Aljazeera (2017). Iran and Turkey trade barbs over Syria and Iraq. *Aljazeera*. 21. 2. 2017 (<https://www.aljazeera.com/news/2017/2/21/iran-and-turkey-trade-barbs-over-syria-and-iraq>, 3. 4. 2022).

Al-Monitor (2020). Pentagon pushes back on claim that US to leave Turkey's Incirlik base. *Al-Monitor*. 16. 9. 2020 (<https://www.al-monitor.com/originals/2020/09/incirlik-turkey-airbase-pentagon-cyprus.html>, 21. 4. 2021).

AP – Reuters (2019). Turkey: MPs approval of Libya military deal provokes US unease. *DW*. 21. 12. 2019 (<https://www.dw.com/en/turkey-mps-approval-of-libya-military-deal-provokes-us-unease/a-51766167>, 4. 4. 2022).

Arab News (2021). Biden says 1915 Armenian massacre constitutes genocide. *Arab News*. 24. 4. 2021 (<https://www.arabnews.com/node/1848151/world>, 10. 3. 2022).

Avundukluoglu, Emin (2017). Turkey: Opposition leader slams NATO dig at defense buy. *Anadolu Agency*. 31. 10. 2017 (<https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-opposition-leader-slams-nato-dig-at-defense-buy/952345>, 5. 3. 2022).

Axelrod, Tal (2021). Blinken warns Turkey, US allies against purchasing Russian weapons. *The Hill*. 28. 4. 2021 (<https://thehill.com/homenews/administration/550814-blinken-warns-turkey-us-allies-against-purchasing-russian-weapons>, 12. 3. 2022).

Aydintasbas, Asli (2021). Turkey Will Not Return to the Western Fold. *Foreign Affairs*. 19. 4. 2021 (https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2021-05-19/turkey-will-not-return-western-fold?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20220301, 1. 3. 2022).

Babbin, Jed (2019). Throw Turkey out of NATO. *Washington Times*. 17. 7. 2019 (<https://www.washingtontimes.com/news/2019/jul/17/throw-turkey-out-nato/>, 11. 3. 2022).

Badawi, Tamer (2020). The Economic Turn in Turkish-Iranian Relations. *Carnegie Endowment for International Peace*. 12. 3. 2020 (<https://carnegieendowment.org/sada/81273>, 4. 4. 2022).

Balci, Ali (2014). *'Energized' Neighborliness: Relations Between Turkey and the Kurdish Regional Government* (Istanbul: SETA).

BBC (2013). Egypt's Muslim Brotherhood declared 'terrorist group'. *BBC*. 25. 12. 2013 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-25515932>, 17. 2. 2022).

BBC (2014). Saudi Arabia declares Muslim Brotherhood 'terrorist group'. *BBC*. 7. 3. 2014 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26487092?print=true>, 17. 2. 2022).

BBC (2016). Mavi Marmara: Why did Israel stop the Gaza flotilla? *BBC*. 27. 6. 2016 (<https://www.bbc.com/news/10203726>, 3. 4. 2022).

BBC (2017). Reza Zarrab case: Gold trader implicates Turkish President Erdogan. *BBC*. 1. 12. 2017 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-42189802>, 5. 4. 2022).

BBC (2019). Turkey v Syria's Kurds: The short, medium and long story. *BBC*. 23. 10. 2019 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49963649>, 23. 2. 2022).

BCG (2022). East Mediterranean Gas Forum and BCG Announce Second Phase of Long-Term Strategy Project at EGYPS. *BCG*. 14. 2. 2022 (<https://www.bcg.com/press/14february2022-emgf-bcg-announce-second-phase-long-term-strategy-project-at-egypt>, 22. 3. 2022).

Bekdil, Burak E. – Bodner, Matthew (2019). No obliteration: Western arms embargo has little impact on Turkey as it looks east. *Defense News*. 24. 10. 2019 (<https://www.defensenews.com/global/mideast-africa/2019/10/24/no-obliteration-western-arms-embargo-has-little-impact-on-turkey-as-it-looks-east/>, 21. 2. 2022).

Beyoghlou, Kamal A. (2020). *Turkey and the United States on the Brink: Implications for NATO and the US-Turkish Strategic and Military Partnership* (Pensylvánie: SSI).

Black, Ian – MacAskill, Ewen – Booth, Robert (2010). Gaza flotilla attack: Turks killed by Israeli soldiers given heroes' funeral. *Guardian*. 4. 6. 2010 (<https://www.theguardian.com/world/2010/jun/03/gaza-flotilla-attack-turkey-funeral>, 19. 2. 2022).

Cagaptay, Soner (2006). Hamas Visits Ankara: The AKP Shifts Turkey's Role in the Middle East. *Washington Institute*. 16. 2. 2006 (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/hamas-visits-ankara-akp-shifts-turkeys-role-middle-east>, 8. 2. 2022).

Cagaptay, Soner (2019). U.S. Safe Zone Deal Can Help Turkey Come to Terms with the PKK and YPG. *Washington Institute*. 7. 8. 2019 (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/us-safe-zone-deal-can-help-turkey-come-terms-pkk-and-ypg>, 19. 3. 2022).

Carney, Jordain (2019). Graham, Van Hollen pledge bipartisan sanctions on Turkey if it attacks Kurds. *The Hill*. 10. 7. 2019 (<https://thehill.com/homenews/senate/464649-graham-van-hollen-pledge-bipartisan-sanctions-on-turkey-if-they-attack-kurds>, 11. 3. 2022).

Cavusoglu, Mevlut (2019). Why Turkey Took the Fight to Syria. *New York Times*. 11. 10. 2019 (<https://www.nytimes.com/2019/10/11/opinion/turkey-syria-military-operation.html>, 25. 2. 2022).

CESRAN (2017). Turkey-KRG Energy Relations: Internal and External Dynamics. *CESRAN*. 23. 8. 2017 (<https://cesran.org/turkey-krge-energy-relations-internal-and-external-dynamics.html>, 4. 4. 2022).

Cevik, Ilnur (2018). Turkey is caught between the US and Iran. *Daily Sabah*. 24. 7. 2018 (<https://www.dailysabah.com/columns/ilnur-cevik/2018/07/24/turkey-is-caught-between-the-us-and-iran>, 4. 4. 2022).

Committee of Foreign Affairs – House of Representatives – Congress (1985). *Foreign assistance legislation for fiscal years 1986-87: Hearings before the Committee on Foreign Affairs, House of Representatives, Ninety-ninth Congress, first session* (Washington: U.S. Government Printing Office).

Congress (2021). S.Res.271 - A resolution affirming that the United States supports the Eastern Mediterranean Gas Forum and the Eastern Mediterranean gas pipeline. *Congress*. 15. 6. 2021 (<https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-resolution/271/text>, 22. 3. 2022).

Cook, Steven A. – Randall, Elizabeth S. (2006). *Generating Momentum for a New Era in U.S.-Turkey Relations* (New York: Council on Foreign Relations).

Coskun, Orhan (2021). Turkey, UAE sign investment accords worth billions of dollars. *Reuters*. 24. 11. 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-hopes-uae-investment-deals-during-ankara-talks-2021-11-24/>, 2. 4. 2022).

Council of the European Union (2018). Council Conclusions on Enlargement and Stabilisation and Association Process, s. 11–13.

Council of the European Union (2021). Remarks by President Charles Michel after his meeting in Ankara with President Recep Tayyip Erdoğan. *Council of the European Union*. 6. 4. 2021 (<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press->

releases/2021/04/06/remarks-by-president-charles-michel-after-his-meeting-in-ankara-with-president-recep-tayyip-erdogan/, 5. 4. 2022).

CRS Insight (2020). Turkey: U.S. Sanctions Under the Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA). *CRS INSIGHT*. 16. 12. 2020 (<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11557>, 11. 3. 2022).

Cupolo, Diego (2021). In troubled US-Turkey relations, F-16 deal seen as path for dialogue. *Al-Monitor*. 1. 11. 2021 (<https://www.al-monitor.com/originals/2021/11/troubled-us-turkey-relations-f-16-deal-seen-path-dialogue>, 14. 3. 2022).

ČT 24 (2019a). Alianci straší rusko-turecký pakt. NATO by neubránílo východní hranici Evropy, míní experti. *ČT 24*. 28. 11. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2989664-alianci-strasi-rusko-turecky-pakt-nato-neubranilo-vychodni-hranici-evropy-mini-experti>, 27. 2. 2022).

ČT 24 (2019b). NATO chce návrat uprchlíků do Sýrie. V otázce kurdských „teroristů“ se lídři s Erdoganem neshodli. *ČT24*. 3. 12. 2019 (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2994950-nato-chce-navrat-uprchliku-do-syrie-v-otazce-kurdske-teroristu-se-lidri-s-erdoganem>, 17. 2. 2022).

ČTK (2021). Lídři EU slíbili Erdoganovi posílení spolupráce, chtějí dodržování lidských práv. *Aktuálně.cz*. 6. 4. 2021 (<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/lidri-eu-slibili-erdoganovi-posileni-spoluprace-chteji-dodrz/r~1766e6aa96ea11eba22aac1f6b220ee8/>, 5. 4. 2022).

Daily Sabah (2020). Turkey to train 1/3 of entire Somali military, envoy says. *Daily Sabah*. 4. 8. 2020 (<https://www.dailysabah.com/politics/turkey-to-train-13-of-entire-somali-military-envoy-says/news>, 30. 3. 2022).

Dalay, Galip – Keyman, Fuat E. (2019). Turkish-U.S. strategic decoupling through the prism of Syria. *Brookings*. 21. 2. 2019

(<https://www.brookings.edu/opinions/turkish-u-s-strategic-decoupling-through-the-prism-of-syria/>, 20. 3. 2022).

Daly, John C. K. (2015). Steppe Eagle- 2015 Exercise Unites CSTO and NATO forces in Kazakhstan. *Jamestown Foundation*. 13. 4. 2015 (<https://www.refworld.org/docid/5538a6ab4.html>, 9. 4. 2022).

Danforth, Nicholas (2019). Frustration, Fear, and the Fate of U.S.-Turkish Relations. *GMF*. 19. 7. 2019 (<https://www.gmfus.org/news/frustration-fear-and-fate-us-turkish-relations>, 12. 3. 2022).

Davutoglu, Ahmet (2012). *Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring* (Ankara: TEPAV).

Defense News (2020). Turkey reportedly test-fires S-400 air defense system. *Defense News*. 16. 10. 2020 (<https://www.defensenews.com/training-sim/2020/10/16/turkey-reportedly-test-fires-s-400-air-defense-system/>, 28. 2. 2022).

Demirdas, Ali (2019). S-400 and More: Why Does Turkey Want Russian Military Technology so Badly? *The National Interest*. 14. 7. 2019 (<https://nationalinterest.org/blog/buzz/s-400-and-more-why-does-turkey-want-russian-military-technology-so-badly-66732>, 12. 3. 2022).

Department of Defense Office of Inspector General (2020). Lead Inspector General for East Africa And North And West Africa Counterterrorism Operations I Quarterly Report to the United States Congress | January 1, 2020 - March 31, 2020. *Department of Defense Office of Inspector General*. 16. 7. 2020 (<https://www.dodig.mil/Reports/Lead-Inspector-General-Reports/Article/2275915/lead-inspector-general-for-east-africa-and-north-and-west-africa-counterterrori/>, 30. 3. 2022).

Dolan, David – Solaker, Gulsen (2016). Turkey rounds up plot suspects after thwarting coup againts Erdogan. *Reuters*. 15. 7. 2016

(<https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-primeminister-idUSKCN0ZV2HK>, 10. 2. 2022).

DW (2020). US warns Turkey over reported test of Russian S-400 missile system. *DW*. 17. 10. 2020 (<https://www.dw.com/en/us-warns-turkey-over-reported-test-of-russian-s-400-missile-system/a-55307754>, 27. 2. 2022).

Economist (2009). Dogan v Erdogan: Turkey's biggest media group gets a colossal tax fine. *Economist*. 10. 9. 2009 (<https://www.economist.com/business/2009/09/10/dogan-v-erdogan>, 9. 2. 2022).

Economist (2010). The Davutoglu effect: All change for foreign policy. *Economist*. 23. 10. 2010 (<https://www.economist.com/special-report/2010/10/23/the-davutoglu-effect>, 14. 2. 2022).

Economist (2019). Turkey leads the world in jailed journalists. *Economist*. 16. 1. 2019 (<https://www.economist.com/graphic-detail/2019/01/16/turkey-leads-the-world-in-jailed-journalists>, 22. 2. 2022).

Economist (2020). A row between Turkey and Greece over gas is raising tension in the eastern Mediterranean. *Economist*. 20. 8. 2020 (<https://www.economist.com/international/2020/08/20/a-row-between-turkey-and-greece-over-gas-is-raising-tension-in-the-eastern-mediterranean>, 23. 3. 2022).

Edelman, Eric S. – Erdemir, Aykan (2018). Opinion: Turkey's president is holding Americans hostage. Why aren't we doing anything about it? *Washington Post*. 15. 4. 2018 (<https://www.washingtonpost.com/news/democracy-post/wp/2018/04/15/turkeys-president-is-holding-americans-hostage-why-arent-we-doing-anything-about-it/>, 5. 4. 2022).

England, Andrew – Pitel, Laura – Kerr, Simeon (2020). UAE vs Turkey: the regional rivalries pitting MBZ against Erdogan. *Financial Times*. 26. 10. 2020

(<https://www.ft.com/content/990f13cf-613f-48a5-ac02-c8c73741a786>, 30. 3. 2022).

Ertan, Nazlan (2021). Amid Afghan influx, Turkey's refugee policy gets tested with fire. *Al-Monitor*. 28. 7. 2021 (<https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/amid-afghan-influx-turkeys-refugee-policy-gets-tested-fire>, 23. 3. 2022).

European Commission (2010). Turkey 2010 Progress Report. *European Commission*. 9. 11. 2010 (https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Progress/turkey_progress_report_2010.pdf, 8. 2. 2022), s. 6–36.

European Commission (2021a). EU as observer in the East Mediterranean Gas Forum. *European Commission*. 8. 7. 2021 (https://ec.europa.eu/info/news/eu-as-observer-in-the-east-mediterranean-gas-forum-2021-jul-08_en, 22. 3. 2022).

European Commission (2021b). *Joint Communication to the European Council: State of play of EU-Turkey political, economic and trade relations*. Brusel – JOIN (2021) 8 final of 20. 3. 2021.

European Parliament (2016). European Parliament resolution of 24 November 2016 on EU-Turkey relations. *European Parliament*. 24. 11. 2016 (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0450_EN.html, 5. 4. 2022).

European Parliament (2020). Eastern Mediterranean: Turkey must immediately end illegal drilling activities. *European Parliament*. 17. 9. 2020 (<https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200910IPR86828/eastern-mediterranean-turkey-must-immediately-end-illegal-drilling-activities>, 5. 4. 2022).

Evans, Tom (2010). Turkish PM won't back Iran sanctions. *CNN*. 13. 4. 2010 (<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/meast/04/12/turkey.iran/index.html>, 10. 2. 2022).

Farooq, Umar (2021). In new Syrian operation, Turkey faces a Gordian knot. *Aljazeera*. 4. 11. 2021 (<https://www.aljazeera.com/news/2021/11/4/in-new-syrian-operation-turkey-faces-a-gordian-knot>, 20. 3. 2022).

Federal government (2021). Pappas Leads Colleagues in Opposing Sale of F-16s to Turkey, Demands Information from State Department. *Federal government*. 1. 11. 2021 (<https://pappas.house.gov/media/press-releases/pappas-leads-colleagues-opposing-sale-f-16s-turkey-demands-information-state>, 15. 3. 2022).

Flanagan, Stephen J. a kol. (2020). *Turkey's Nationalist Course: Implications for the U.S.-Turkish Strategic Partnership and the U.S. Army* (Santa Monica: RAND).

France 24 (2021a). US President Biden calls 1915 massacres of Armenians by Ottoman Empire a 'genocide'. *France 24*. 24. 4. 2021 (<https://www.france24.com/en/live-news/20210424-us-president-biden-calls-1915-massacres-of-armenians-by-ottoman-empire-a-genocide>, 10. 3. 2022).

France 24 (2021b). Human rights „non-negotiable“, EU officials tell Erdogan in Turkey. *France 24*. 6. 4. 2021 (<https://www.france24.com/en/europe/20210406-eu-leaders-pay-rare-visit-to-turkey-s-erdogan-to-revive-relations>, 5. 4. 2022).

Gall, Carlota (2019). Turkey's President Suffers Stinging Defeat in Istanbul Election Redo. *New York Times*. 23. 6. 2019 (<https://www.nytimes.com/2019/06/23/world/europe/istanbul-mayor-election-erdogan.html>, 10. 2. 2022).

German Marshall Fund (2021). Turkish Perceptions of the European Union. *German Marshall Fund*. 29. 4. 2021 (<https://www.gmfus.org/news/turkish-perceptions-european-union>, 5. 4. 2022).

Getz, Arlene (2021). Number of journalists behind bars reaches global high. *CPJ*. 9. 12. 2021 (<https://cpj.org/reports/2021/12/number-of-journalists-behind-bars-reaches-global-high/>, 4. 3. 2022).

GlobalSecurity.org (nedatováno). Special Forces Command, General Staff Headquarters: Ozel Kuvvetler Komutanligi - O.K.K. *GlobalSecurity.org* (<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/tu-army-okk.htm>, 28. 2. 2022).

Gonzales, Richard (2018). Feds Drop Prosecution Of 7 Turkish Bodyguards Involved In Assault Of Protesters. *National Public Radio*. 22. 3. 2018 (<https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/03/22/596227771/feds-drop-prosecution-of-7-turkish-bodyguards-involved-in-d-c-brawl?t=1649594874436>, 5. 4. 2022).

Grigoriadis, Ioannis N. (2010). *The Davutoğlu Doctrine and Turkish Foreign Policy* (Atény: ELIAMEP).

Gross, Juhad A. (2021). Shin Bet: Forces thwart major Hamas terror plans, nab more than 50 cell members. *Times of Israel*. 22. 11. 2021 (<https://www.timesofisrael.com/shin-bet-forces-thwart-major-hamas-terror-plans-nab-dozens-of-members/>, 3. 4. 2022).

Guardian (2011). Turkey to site Nato missile shield radar in its south-east. *Guardian*. 14. 9. 2011 (<https://www.theguardian.com/world/2011/sep/14/turkey-nato-missile-shield-radar>, 19. 2. 2022).

Guesmi, Jemai (2021). Turkey makes clear intent to keep military presence, mercenaries in Libya. *The Arab Weekly*. 6. 5. 2021 (<https://thearabweekly.com/turkey-makes-clear-intent-keep-military-presence-mercenaries-libya>, 2. 4. 2022).

Gumrukcu, Tuvan – Toksabay, Ece (2017). Turkey, Russia sign deal on supply of S-400 missiles. *Reuters*. 29. 12. 2017 (<https://www.reuters.com/article/us-russia-turkey-missiles-idUSKBN1EN0T5>, 28. 2. 2022).

Gurbanov, Ilgar (2019). Azerbaijan and NATO Mark 25 Years of Partnership. *Jamestown Foundation*. 15. 5. 2019 (<https://jamestown.org/program/azerbaijan-and-nato-mark-25-years-of-partnership/>, 8. 4. 2022).

Hacaoglu, Selcan (2019). Pentagon chief questions Turkey's NATO loyalty after base threat. *Stars and Stripes*. 17. 12. 2019 (<https://www.stripes.com/pentagon-chief-questions-turkey-s-nato-loyalty-after-base-threat-1.611526>, 22. 2. 2022).

Hacaoglu, Selcan (2021). Turkey Reinforces Syria Troops for Possible Attack on U.S. Ally. *Bloomberg*. 27. 10. 2021 (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-10-27/turkey-reinforces-syria-troops-for-possible-attack-on-u-s-ally>, 20. 3. 2022).

Hospodářské noviny (2016). *Převrat mohl být zinscenovaný, říká duchovní Gülen, jehož Erdogan obviňuje jako strůjce vojenského puče* (<https://zahranicni.ihned.cz/c1-65369130-cast-armady-se-pokusila-o-puc-rika-turecky-premier-nad-ankarou-litaji-stihacky>, 16. 2. 2022).

Human Rights Watch (2016). *Turkey: Protect Rights, Law After Coup Attempt* (<https://www.hrw.org/news/2016/07/18/turkey-protect-rights-law-after-coup-attempt>, 17. 2. 2022).

Hürriyet Daily News (2013a). Assad says 'factors not in place' for Syria peace talks. *Hürriyet Daily News*. 21. 10. 2013 (<https://www.hurriyetdailynews.com/assad-says-factors-not-in-place-for-syria-peace-talks-56611>, 17. 2. 2022).

Hürriyet Daily News (2013b). Turkey not 'lonely' but dares to do so for its values and principles, says PM adviser. *Hürriyet Daily News*. 26. 8. 2013

(<https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-not-lonely-but-dares-to-do-so-for-its-values-and-principles-says-pm-adviser--53244>, 17. 2. 2022).

Hürriyet Daily News (2022). Turkey at center of NATO geopolitics: Official. *Hürriyet Daily News*. 17. 2. 2022 (<https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-at-center-of-nato-geopolitics-official-171597>, 6. 3. 2022).

Hurst, Luke (2021). EU slams Turkey over its withdrawal from domestic violence treaty. *Euronews*. 6. 4. 2021 (<https://www.euronews.com/2021/04/06/eu-calls-out-turkey-over-istanbul-convention-after-constructive-meeting>, 5. 4. 2022).

Champion, Marc (2017). Conspiracy or Not, Turkey's Ties to West Are at Risk. *Bloomberg*. 4. 12. 2017 (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-12-05/conspiracy-or-not-turkey-s-ties-to-west-are-at-risk>, 26. 2. 2022).

Iddon, Paul (2021a). Here Are Turkey's Stopgap Options Until It Can Acquire Fifth-Generation Fighters. *Forbes*. 15. 3. 2021 (<https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2021/03/15/until-it-can-acquire-fifth-generation-fighters-what-stopgap-options-has-turkey/?sh=45d8e2477ad6>, 15. 3. 2022).

Iddon, Paul (2021b). The Growing Military Cooperation Between Turkey And Azerbaijan. *Forbes*. 27. 7. 2021 (<https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2021/07/27/the-growing-military-cooperation-between-turkey-and-azerbaijan/?sh=3b7121351b3b>, 8. 4. 2022).

Idiz, Semih (2018). After Erdogan's win, what's next for Turkey's foreign policy? *Al-Monitor*. 3. 7. 2018 (<https://www.al-monitor.com/originals/2018/07/turkey-what-will-happen-to-ties-with-west-in-new-system.html>, 26. 2. 2022).

Insinna, Valerie – Gould, Joe – Mehta, Aaron (2020). Congress has secretly blocked US arms sales to Turkey for nearly two years. *Defense News*. 12. 8. 2020 (<https://www.defensenews.com/breaking-news/2020/08/12/congress-has-secretly-blocked-us-arms-sales-to-turkey-for-nearly-two-years/>, 15. 3. 2022).

Jacinto, Leela (2017). Turkey's Post-Coup Purge and Erdogan's Private Army. *Foreign Policy*. 13. 7. 2017 (<https://foreignpolicy.com/2017/07/13/turkeys-post-coup-purge-and-erdogans-private-army-sadat-perincek-gulen/>, 28. 2. 2022).

Johnson, Keith – Groll, Elias (2019). Trump's Weak Sanctions May Only Help Erdogan. *Foreign Policy*. 14. 10. 2019 (<https://foreignpolicy.com/2019/10/14/trump-turkey-sanctions-erdogan-weak-syria/>, 25. 2. 2022).

Kalehsar, Omid S. (2020). The Future of Iranian Natural Gas Exports to Turkey. *National Interest*. 24. 6. 2020 (<https://nationalinterest.org/blog/middle-east-watch/future-iranian-natural-gas-exports-turkey-163387>, 4. 4. 2022).

Karadeniz, Tulay – Gumrukcu, Tuvan (2018). Turkey and Israel expel envoys over Gaza violence. *Reuters*. 15. 5. 2018 (<https://www.reuters.com/article/us-israel-usa-embassy-turkey-idUSKCN1IG1ZK>, 3. 4. 2022).

Karadeniz, Tulay – Solaker, Gulsen – Sezer, Can (2016). Turkey dismisses military, shuts media outlets as crackdown deepens. *Reuters*. 27. 7. 2016 (<https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-journalists-idUSKCN1070NO>, 10. 2. 2022).

Karakas, Cemal (2011). *Promoting or Demoting Democracy Abroad? US and German reactions to the rise of political Islam in Turkey* (Frankfurt: Peace Research Institute).

Kennedy, Merrit (2016). Amnesty International: After Turkey's Failed Coup, Some Detainees Are Tortured, Raped. *NPR*. 25. 7. 2016 (<https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2016/07/25/487254277/amnesty-international-after-turkeys-failed-coup-some-detainees-are-tortured-rape?t=1619271559089>, 17. 2. 2022).

Keyman, Fuat E. (2014). The AK Party: Dominant Party, New Turkey and Polarization. *Insight Turkey* 16 (2), s. 19–31.

Kirby, Jen (2019). Trump's shocking Syria decision and confusing aftermath, explained. *Vox*. 8. 10. 2019 (<https://www.vox.com/2019/10/7/20902699/trump-syria-turkey-erdogan-invasion-kurds>, 19. 3. 2022).

Kirisci, Kemal (2021). Biden's exclusion of Erdoğan from the democracy summit may be a blessing in disguise for Turkey. *Brookings*. 8. 12. 2021 (<https://www.brookings.edu/opinions/bidens-exclusion-of-erdogan-from-the-democracy-summit-may-be-a-blessing-in-disguise-for-turkey/>, 23. 3. 2022).

Koutsokosta, Efi – Liboreiro, Jorge (2021). EU to reset relations with Turkey by refinancing migration deal. *Euronews*. 23. 3. 2021 (<https://www.euronews.com/2021/03/19/eu-to-reset-relations-with-turkey-by-refinancing-migration-deal>, 5. 4. 2022).

Letsch, Constanze (2013). Turkey protests spread after violence in Istanbul over park demolition. *Guardian*. 1. 6. 2013 (<https://www.theguardian.com/world/2013/may/31/istanbul-protesters-violent-clashes-police>, 16. 2. 2022).

Lowen, Mark (2014). Turkey's Erdogan battles 'parallel state'. *BBC*. 17. 12. 2014 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-30492348>, 19. 2. 2022).

Macias, Amanda (2020). U.S. sanctions Turkey over purchase of Russian S-400 missile system. *CNBC*. 14. 12. 2020 (<https://www.cnbc.com/2020/12/14/us-sanctions-turkey-over-russian-s400.html>, 27. 2. 2022).

Mahshie, Abraham (2021). Turkey's Erdogan and Biden to Face Off Over F-16 and F-35 Debacle. *Air Force Magazine*. 29. 10. 2021 (<https://www.airforcemag.com/turkey-erdogan-biden-f-16-f-35/>, 12. 3. 2022).

Mason, Jeff (2021). Biden talks F-16s, raises human rights at meeting with Turkey's Erdogan. *Reuters*. 1. 11. 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/biden-meets-erdogan-amid-tension-over-defence-human-rights-2021-10-31/>, 14. 3. 2022).

Mcleary, Paul (2019). Tough Sanctions May Drive Turkey Into Russia's Arms. *Breaking Defense*. 10. 10. 2019 (<https://breakingdefense.com/2019/10/tough-sanctions-may-drive-turkey-into-russias-arms-as-erdogan-kills-kurds/>, 22. 2. 2022).

Melhem, Hisham (2017). How Obama's Syrian Chemical Weapons Deal Fell Apart. *The Atlantic*. 10. 4. 2017 (<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/04/how-obamas-chemical-weapons-deal-fell-apart/522549/>, 19. 3. 2022).

Migdalovitz, Carol (2010). AKP's Domestically-Driven Foreign Policy. *Turkish Policy* 9 (4), s. 37–45.

Ministry of Foreign Affairs (nedatováno). Policy of Zero Problems with our Neighbors. *Ministry of Foreign Affairs* (<https://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>, 10. 2. 2022).

Misto, Mohamad – Koparan, Omer (2019). US forces relocate its bases in Syria. *Anadolu Agency*. 9. 11. 2019 (<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-forces-relocate-its-bases-in-syria-/1640096#>, 10. 4. 2022).

Nye, Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: Public Affairs).

Olson, Robert W. – Ince, Nurhan – Ince, Nuhan (1977). Turkish Foreign Policy From 1923–1960: Kemalism and its Legacy, a Review and a Critique. *Oriente Moderno, Maggio-Giugno* 57 (5/6), s. 227–241.

Ortagus, Morgan (2020). President Erdogan's Meeting With Hamas Leadership. *U.S. Department of State*. 25. 8. 2020 (<https://2017-2021.state.gov/president-erdogans-meeting-with-hamas-leadership/index.html>, 3. 4. 2022).

Orucoglu, Berivan (2015). Why Turkey's Mother of All Corruption Scandals Refuses to Go Away. *Foreign Policy*. 6. 1. 2015

(<https://foreignpolicy.com/2015/01/06/why-turkeys-mother-of-all-corruption-scandals-refuses-to-go-away/>, 19. 2. 2022).

Oxford Analytica (2018). Turkey is buying Russian missiles to diversify supply. *Oxford Analytica*. 26. 1. 2018 (<https://dailybrief.oxan.com/Analysis/DB229347/Turkey-is-buying-Russian-missiles-to-diversify-supply>, 12. 3. 2022).

Ozcan, Ethem E. – Barakat, Mahmoud (2020). Operation Spring Shield leaves mark on Syria in 2020. *Anadolu Agency*. 30. 12. 2020 (<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/operation-spring-shield-leaves-mark-on-syria-in-2020/2093154>, 20. 3. 2022).

Pamuk, Humeyra (2021). Erdogan says Turkey plans to buy more Russian defense systems. *Reuters*. 27. 9. 2021 (<https://www.euronews.com/2021/09/27/us-turkey-usa-erdogan>, 12. 3. 2022).

Pamuk, Humeyra – Baczynska, Gabriela – Gumrukcu, Tuvan – Toksabay, Ece (2021). Biden, Erdogan upbeat about ties but disclose no breakthrough. *Reuters*. 15. 6. 2021 (<https://www.reuters.com/world/no-breakthroughs-expected-first-biden-erdogan-meeting-2021-06-14/>, 17. 3. 2022).

Pierini, Marc (2020). How Far Can Turkey Challenge NATO and the EU in 2020? *Carnegie Europe*. 29. 1. 2020 (<https://carnegieeurope.eu/2020/01/29/how-far-can-turkey-challenge-nato-and-eu-in-2020-pub-80912>, 17. 3. 2022).

Pirický, Gabriel (2006). *Turecko* (Praha: Libri).

Price, Ned (2021). Turkish President Erdogan's Anti-Semitic Remarks. *U.S. Department of State*. 18. 5. 2021 (<https://www.state.gov/turkish-president-erdogans-anti-semitic-remarks/>, 3. 4. 2022).

Pritchard (2021). EU top court puts Hamas back on European terrorist list. *Luxembourg Times*. 23. 11. 2021 (<https://www.luxtimes.lu/en/european-union/eu->

top-court-puts-hamas-back-on-european-terrorist-list-619cc762de135b92366cf9b5, 9. 2. 2022).

Reporters Without Borders (2021). Ranking 2021: 2021 World Press Freedom Index. *Reporters Without Borders* (<https://rsf.org/en/ranking>, 19. 2. 2022).

Rettman, Andrew (2019). EU stands alone against US and Russia on Syria. *EUobserver*. 11. 10. 2019 (<https://euobserver.com/foreign/146242>, 28. 2. 2022).

Reuters (2019). Turkey says delivery of second S-400 battery complete. *Reuters*. 15. 9. 2019 (<https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-usa-defense-russia-idUSKBN1W00AQ>, 27. 2. 2022).

Reuters (2021). Erdogan says he told Biden Turkey is not shifting on S-400s - state media. *Reuters*. 17. 6. 2021 (<https://www.reuters.com/world/middle-east/erdogan-says-he-told-biden-turkey-is-not-shifting-s-400s-state-media-2021-06-17/>, 15. 3. 2022).

Robinson, Duncan – Srivastava, Mehul (2016). US and EU leaders warn Turkey's Erdogan over post-coup crackdown. *Financial Times*. 18. 7. 2016 (<https://www.ft.com/content/b82ef35a-4cc3-11e6-88c5-db83e98a590a>, 10. 2. 2022).

Riegert, Bernd (2021). Opinion: Erdogan puts Turkey into confrontation with EU. *DW*. 6. 4. 2021 (<https://www.dw.com/en/opinion-erdogan-puts-turkey-into-confrontation-with-eu/a-57113496>, 5. 4. 2022).

Rogin, Josh (2011). Amid tensions, U.S. and Turkey move forward on missile defense. *Foreign Policy*. 19. 9. 2011 (<https://foreignpolicy.com/2011/09/19/amid-tensions-u-s-and-turkey-move-forward-on-missile-defense/>, 19. 2. 2022).

Sanchez, Raf (2019). Exclusive: Hamas plots attacks on Israel from Turkey as Erdogan turns blind eye. *Telegraph.co.uk*. 17. 12. 2019 (<https://www.telegraph.co.uk/news/2019/12/17/hamas-plots-attacks-israel-turkey-erdogan-turns-blind-eye/>, 3. 4. 2022).

- Sari, Aurel (2019). Can Turkey be Expelled from NATO? It's Legally Possible, Whether or Not Politically Prudent. *Just Security*. 15. 10. 2019 (<https://www.justsecurity.org/66574/can-turkey-be-expelled-from-nato/>, 11. 3. 2022).
- Sariyuce, Isil – Kottasová, Ivana (2019). Istanbul election rerun won by opposition, in blow to Erdogan. *CNN*. 24. 6. 2019 (<https://edition.cnn.com/2019/06/23/europe/turkey-istanbul-mayor-election-intl/index.html>, 10. 2. 2022).
- Scazzieri, Luigi (2021). From Partners to Rivals? The Future of EU-Turkey Relations. *Centre for European Reform*. 23. 6. 2021 (<https://www.cer.eu/publications/archive/policy-brief/2021/partners-rivals-future-eu-turkey-relations>, 5. 4. 2022).
- Shanker, Thom (2011). U.S. Hails Deal With Turkey on Missile Shield. *New York Times*. 15. 9. 2011 (<https://www.nytimes.com/2011/09/16/world/europe/turkey-accepts-missile-radar-for-nato-defense-against-iran.html>, 19. 2. 2022).
- Siccardi, Francesco (2021). How Syria Changed Turkey's Foreign Policy. *Carnegie Europe*. 14. 9. 2021 (<https://carnegieeurope.eu/2021/09/14/how-syria-changed-turkey-s-foreign-policy-pub-85301>, 1. 3. 2022).
- Sloat, Amanda (2019). The US played down Turkey's concerns about Syrian Kurdish forces. That couldn't last. *Brookings*. 9. 10. 2019 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/10/09/the-us-played-down-turkeys-concerns-about-syrian-kurdish-forces-that-couldnt-last/>, 20. 3. 2022).
- Smith, Hannah L. (2018). Turkey blames 'Jewish lobby' for economic crisis. *Times (UK)*. 30. 5. 2018 (<https://www.thetimes.co.uk/article/turkey-blames-jewish-lobby-for-economic-crisis-lqrk8t0b7>, 3. 4. 2022).
- Snyder, Xander (2019). Beyond Incirlik. *Geopolitical Futures*. 19. 4. 2019 (<https://geopoliticalfutures.com/beyond-incirlik/>, 22. 2. 2022).

Socor, Vladimir (2021). Can the Minsk Group on the Armenia-Azerbaijan Conflict Reinvent Itself? (Part Two). *Jamestown Foundation*. 1. 2. 2021 (<https://jamestown.org/program/can-the-minsk-group-on-the-armenia-azerbaijan-conflict-reinvent-itself-part-two/>, 8. 4. 2022).

Stein, Aaron (2021). Not a Divorce but a Defense Decoupling: What's Next for the U.S.-Turkish Alliance. *War on the Rocks*. 18. 10. 2021 (<https://warontherocks.com/2021/10/not-a-divorce-but-a-defense-decoupling-whats-next-for-the-u-s-turkish-alliance/>, 15. 3. 2022).

Stempel, Jonathan – Hals, Tom (2021). Turkey's Halkbank can be prosecuted over Iran sanction violations, U.S. appeals court rules. *Reuters*. 22. 10. 2021 (<https://www.reuters.com/legal/government/us-appeals-court-says-turkeys-halkbank-can-be-prosecuted-over-iran-sanction-2021-10-22/>, 7. 4. 2022).

Stubbs, Jack – Solovyov, Dmitry (2016). Kremlin says Turkey apologized for shooting down Russian jet. *Reuters*. 27. 6. 2016 (<https://www.reuters.com/article/us-russia-turkey-jet-idUSKCN0ZD1PR>, 9. 4. 2022).

Surkes, Sue (2020). Mistake to leave Turkey out of new East Med gas club – international expert. *Times of Israel*. 27. 9. 2020 (<https://www.timesofisrael.com/mistake-to-leave-turkey-out-of-new-east-med-gas-club-international-expert/>, 20. 3. 2022).

Svetlova, Ksenia (2021). Will Turkey Ditch the Muslim Brotherhood to Mend Ties with Egypt, UAE and Saudi Arabia? *Medialine*. 9. 12. 2021 (<https://themedialine.org/top-stories/will-turkey-ditch-the-muslim-brotherhood-to-mend-ties-with-egypt-uae-and-saudi-arabia/>, 4. 4. 2022).

Tait, Robert (2009). 'Iran is our friend,' says Turkish PM Recep Tayyip Erdogan. *Guardian*. 26. 10. 2009 (<https://www.theguardian.com/world/2009/oct/26/turkey-iran1>, 9. 2. 2022).

Tanchum, Michaël (2020). How Did the Eastern Mediterranean Become the Eye of a Geopolitical Storm? *Foreign Policy*. 18. 8. 2020 (<https://foreignpolicy.com/2020/08/18/eastern-mediterranean-greece-turkey-warship-geopolitical-showdown/>, 23. 3. 2022).

Tanir, İlhan (2019). Turkey becomes biggest Muslim Brotherhood backer in the world. *Ahval*. 30. 5. 2019 (<https://ahvalnews.com/muslim-brotherhood/turkey-becomes-biggest-muslim-brotherhood-backer-world>, 17. 2. 2022).

TASS (2016). General Staff: Russia-Turkey balance of force in Black Sea has changed over years. *TASS*. 14. 9. 2016 (https://tass.com/defense/899730?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, 26. 3. 2022).

Tastekin, Fehim (2021). Turkey's good relations with Qatar may not be enough for Erdogan. *Al-Monitor*. 8. 12. 2021 (<https://www.al-monitor.com/originals/2021/12/turkeys-good-relations-qatar-may-not-be-enough-erdogan>, 30. 3. 2022).

Tol, Gönül – Isik, Yörük (2021). Turkey-NATO ties are problematic, but there is one bright spot. *Middle East Institute*. 16. 2. 2021 (<https://www.mei.edu/publications/turkey-nato-ties-are-problematic-there-one-bright-spot>, 5. 3. 2022).

Toygurt, Ilke (2022). A New Way Forward for EU-Turkey Relations. *Carnegie Europe*. 26. 1. 2022 (<https://carnegieeurope.eu/2022/01/26/new-way-forward-for-eu-turkey-relations-pub-86264>, 8. 4. 2022).

Trevithick, Joseph (2019). Docs Show US To Massively Expand Footprint At Jordanian Air Base Amid Spats With Turkey, Iraq. *The Drive*. 14. 1. 2019 (<https://www.thedrive.com/the-war-zone/25955/docs-show-us-to-massively-expand-footprint-at-jordanian-air-base-amid-spats-with-turkey-iraq>, 22. 2. 2022).

Trofimov, Yaroslav (2020). Gas Finds Trigger a Standoff in the Mediterranean Between an Isolated Turkey and Rivals. *Wall Street Journal*. 2. 8. 2020

(<https://www.wsj.com/articles/gas-finds-trigger-a-standoff-in-the-mediterranean-between-an-isolated-turkey-and-rivals-11596387600>, 20. 3. 2022).

UNCLOSdebate (nedatováno). U.S. already abides by UNCLOS as a matter of customary international law and domestic policy. *UNCLOSdebate* (<https://www.unclosdebate.org/argument/855/us-already-abides-unclos-matter-customary-international-law-and-domestic-policy>, 23. 3. 2022).

UNHCR (nedatováno). Refugees and Asylum Seekers in Turkey. *UNHCR* (<https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>, 23. 3. 2022).

United Nations (2021). Security Council: Resolution 2570 (2021). *United Nations*. 16. 4. 2021 (<http://unscr.com/en/resolutions/doc/2570>, 2. 4. 2022).

United Nations (2022). United Nations Convention on the Law of the Sea: Declarations made upon signature, ratification, accession or succession or anytime thereafter. *United Nations*. 3. 2. 2022 (https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_declarations.htm, 23. 3. 2022).

United States Mission to the United Nations (2021). Remarks by Ambassador Linda Thomas-Greenfield during a Press Briefing at the Conclusion of Travel to Turkey. *United States Mission to the United Nations*. 4. 6. 2021 (<https://usun.usmission.gov/remarks-by-ambassador-linda-thomas-greenfield-during-a-press-briefing-at-the-conclusion-of-travel-to-turkey/>, 23. 3. 2022).

Urbanová, Anna (2020). Prázdné regály, protesty a hořící francouzské vlajky. Spor Erdogana s Macronem přešel od slov k činům. *iRozhlas*. 27. 10. 2020 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-emmanuel-macron-turecko-recep-erdogan-islam-protesty-francouzske-zbozi_2010271855_aur, 5. 4. 2022).

U.S. Department of Defense (2019). Under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment Ellen M. Lord and Deputy Under Secretary of Defense for Policy

David J. Trachtenberg Press Briefing on DOD's Response to Turkey Accepting Delivery of the Russian S-400 Air And Missile Defense System. *U.S. Department of Defense*. 17. 7. 2019 (<https://www.defense.gov/News/Transcripts/Transcript/Article/1908442/under-secretary-of-defense-for-acquisition-and-sustainment-ellen-m-lord-and-dep/>, 11. 3. 2022).

U.S. Department of State (nedatováno). Foreign Terrorist Organizations. *U.S. Department of State* (<https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, 3. 4. 2022).

U.S. Department of State (2019). 2019 Country Reports on Human Rights Practices: Turkey. *U.S. Department of State* (<https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/turkey/>, 21. 2. 2022).

U.S. Department of State (2020). 2020 Country Report on Human Rights Practices: Turkey. *Ecoi.net*. 30. 3. 2021 (<https://www.ecoi.net/en/document/2048106.html>, 18. 2. 2022).

U.S. Department of Treasury (2019). Treasury Targets Wide Range of Terrorists and Their Supporters Using Enhanced Counterterrorism Sanctions Authorities. *U.S. Department of Treasury*. 10. 9. 2019 (<https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm772>, 3. 4. 2022).

Ward, Benjamin (2016). The Government Response to Turkey's Coup Is an Affront to Democracy. *Human Rights Watch*. 3. 8. 2016 (<https://www.hrw.org/news/2016/08/03/government-response-turkeys-coup-affront-democracy>, 15. 2. 2022).

White House (2016). Remarks by President Obama and President Pena Nieto of Mexico in Joint Press Conference. *White House*. 22. 7. 2016 (<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/07/22/remarks-president-obama-and-president-pena-nieto-mexico-joint-press>, 10. 2. 2022).

White House (2021). Statement by President Joe Biden on Armenian Remembrance Day. *White House*. 24. 4. 2021 (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/24/statement-by-president-joe-biden-on-armenian-remembrance-day/>, 23. 3. 2022).

Xinhua (2021). Turkey calls for preserving calm in Libya after elections delay. *Xinhua*. 24. 12. 2021 (<http://www.news.cn/english/20211224/4213f0b0dc2f4bbd823ef3cc2359303c/c.html>, 2. 4. 2022).

Yalcinalp, Esra (2021). Turkey Erdogan: Women rise up over withdrawal from Istanbul Convention. *BBC*. 26. 3. 2021 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-56516462>, 5. 4. 2022).

Zaman, Amberin (2020). KRG seeks US help to rein in Turkish attacks. *Al-Monitor*. 5. 8. 2020 (<https://www.al-monitor.com/originals/2020/08/iraq-turkey-us-military-delegation-visit-pkk-qandil-centcom.html>, 4. 4. 2022).

Zaman, Amberin (2021). Erdogan's Islamic credentials no longer a winning hand among Turkey's Kurds. *Al-Monitor*. 15. 3. 2021 (<https://www.al-monitor.com/originals/2021/03/erdogan-islamic-credentials-no-longer-winning-hand-kurds.html>, 10. 2. 2022).

Zanotti, Jim – Thomas, Clayton (2021). *Turkey: Background and U.S. Relations In Brief* (Washington, DC: Congressional Research Service).

Zeidan, Adam (nedatováno). Justice and Development Party. *Britannica* (<https://www.britannica.com/topic/Justice-and-Development-Party-political-party-Turkey>, 10. 2. 2022).

10 Resumé

The topic of this diploma thesis is the development of Turkey's relationship with the USA after 2003, i.e. after the AKP came to power. The main aim of the thesis is to find out, through the analysis of Turkey's foreign policy and its geopolitical priorities, what specific events and processes had an impact on the relations between the countries from 2003 to 2021. Furthermore, to confirm or refute the hypothesis that the change in Turkey's foreign policy after the AKP came to power resulted in a deterioration of Turkish-US relations.

Behind Turkey's move towards a more assertive and independent foreign policy is primarily Erdogan's ambition to restore Turkey as a regional power independent of the West. Ankara has built a strong defense industry, expanded its military forces and established military bases in Iraq, Libya, Qatar, Somalia and Syria. In order to counterbalance the West, Turkey has also established closer relations with Russia. Turkey's domestic policy has also supported Erdogan's ambitions. After the creation of an alliance between AKP and the ultra-nationalist MHP, the nationalist constituency in Turkey was strengthened, and militarized foreign policy helped divert attention from the country's economic difficulties.

Following the AKP's victory in the 2002 parliamentary elections, Turkish foreign policy underwent major developments and changes. The AKP implemented the Davutoglu Doctrine of Strategic Depth into its party program, which stated Turkey's geographical advantage and historical strength. Davutoglu talks about Turkey's reorientation towards its eastern neighbours and its departure from previous Western partners. Although according to the doctrine, Turkey's cooperation with the USA and the EU should not be interrupted, Davutoglu's vision significantly changes the nature of relations with these countries. Erdogan practiced a "zero problem" policy with neighbours as part of this doctrine in the early years of his tenure. In practice, this has been reflected in Turkey's more assertive foreign policy, balancing and leaving open options in dealing with various issues. In recent years, Erdogan has focused on building Turkey's position in the Islamic world and establishing partnerships with Russia and Iran, especially

during the Syrian civil war in 2015. On the other hand, relations with Iraq, Egypt and other Arab states and Turkey have deteriorated. Turkey began to rely more on itself to defend its values and interests.

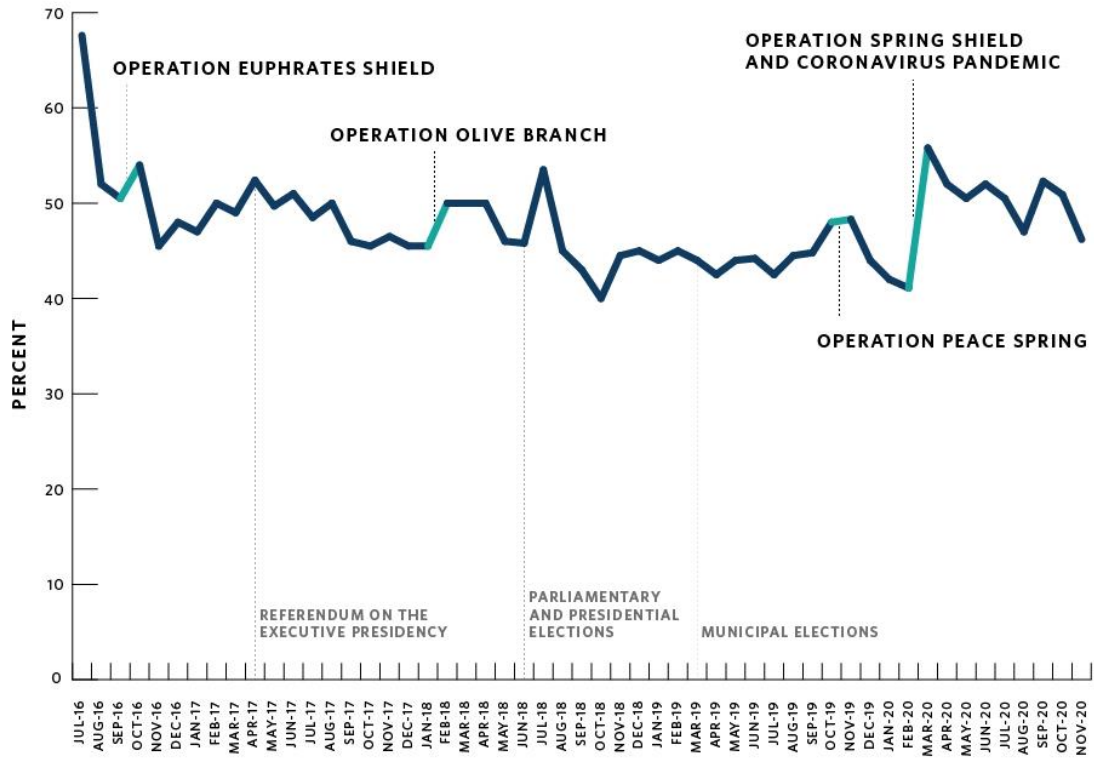
During his tenure, Erdogan practiced a more independent foreign policy course and focused on trying to build Turkey into a strong power with less dependence on the West. Turkey does not want to choose between cooperating with Russia and the West, which means that the country is no longer as reliable Western ally as it used to be. Despite all the continuing common strategic interests of the US and Turkey, there are lots of issues that will pose a major challenge for continued cooperation. The security and geopolitical priorities of the two sides differ significantly, so countries should lower each other's expectations and try to build a new relationship with clearly defined goals and boundaries. As one of the main points of contention is unlikely to be resolved to the satisfaction of both parties in the near future, Turkey and the US should focus on areas of common interest and concern, such as the Black Sea, where the interests of both parties overlap.

11 Seznam příloh

Příloha č. 1.....	81
Příloha č. 2.....	82
Příloha č. 3.....	83
Příloha č. 4.....	84

Příloha č. 1: Vliv tureckých vojenských operací v Sýrii na podporu pro Erdogana

**FIGURE 1
Turkish Military Operations in Syria and Erdoğan's Approval Ratings**

Zdroj: Siccardi, Francesco (2021). How Syria Changed Turkey's Foreign Policy. *Carnegie Europe*. 14. 9. 2021 (<https://carnegieeurope.eu/2021/09/14/how-syria-changed-turkey-s-foreign-policy-pub-85301>, 1. 3. 2022).

Příloha č. 2: Vojenská přítomnost USA a NATO v Turecku

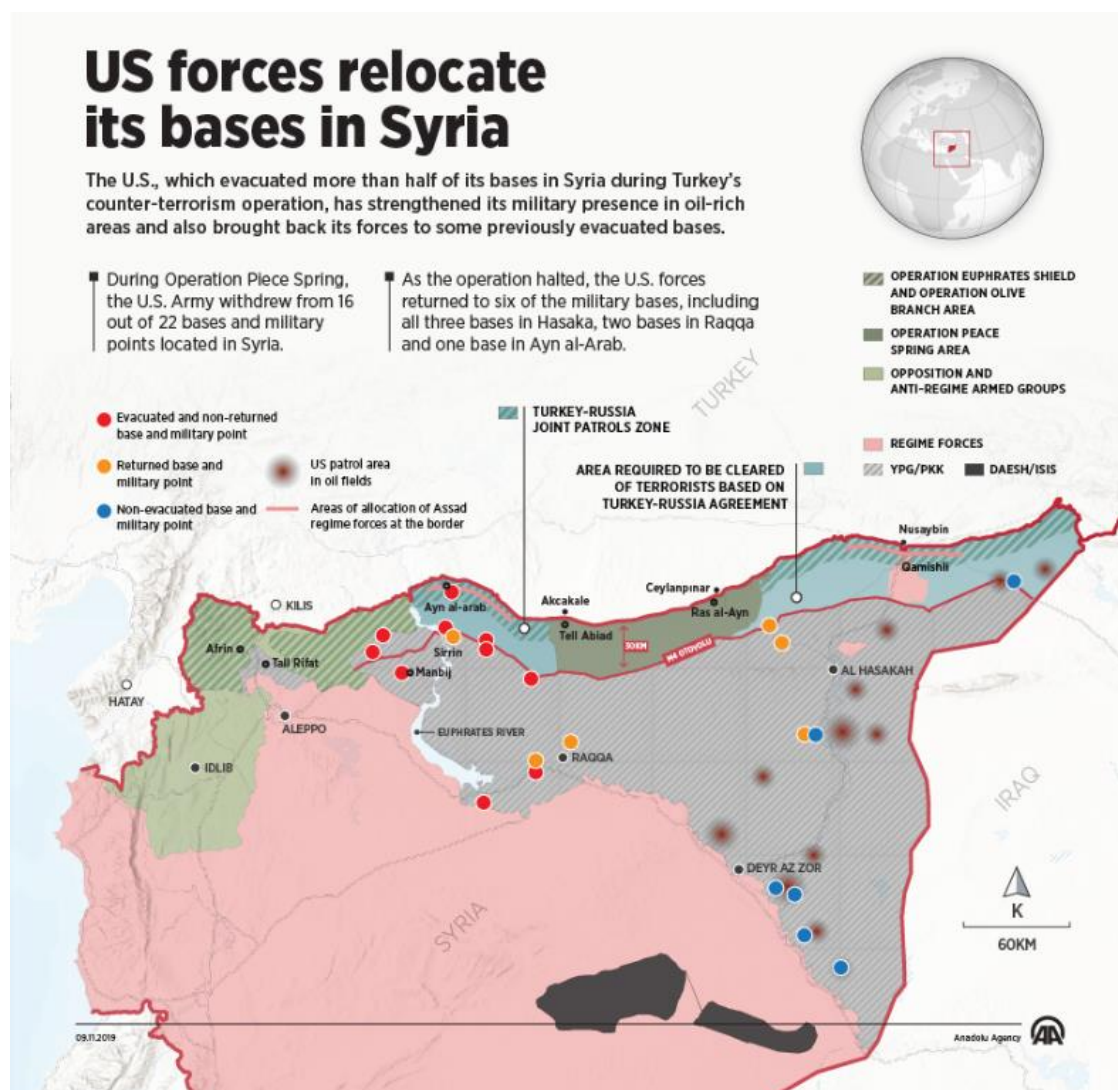

Sources: Department of Defense, NATO, and various media outlets; adapted by CRS.

Note: All locations are approximate.

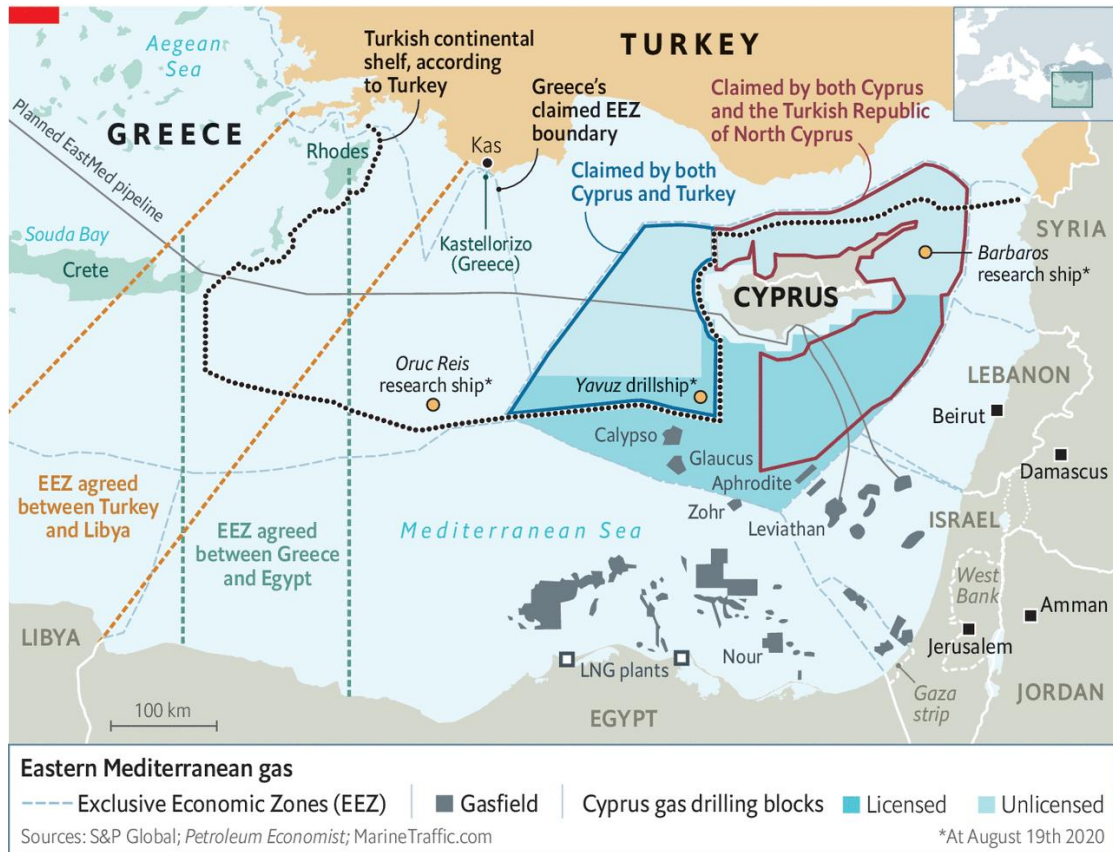
Zdroj: Zanotti, Jim – Thomas, Clayton (2021). *Turkey: Background and U.S. Relations In Brief* (Washington, DC: Congressional Research Service).

Příloha č. 3: Přemístění amerických základen v Sýrii

Zdroj: Misto, Mohamad – Koparan, Omer (2019). US forces relocate its bases in Syria. *Anadolu Agency*. 9. 11. 2019 (<https://www.aa.com.tr/en/middle-east/us-forces-relocate-its-bases-in-syria-/1640096#>, 10. 4. 2022).

Příloha č. 4: Soupeření o zemní plyn ve východním Středomoří

The Economist

Zdroj: Economist (2020). A row between Turkey and Greece over gas is raising tension in the eastern Mediterranean. *Economist*. 20. 8. 2020 (<https://www.economist.com/international/2020/08/20/a-row-between-turkey-and-greece-over-gas-is-raising-tension-in-the-eastern-mediterranean>, 23. 3. 2022).